

Toon van Ommen

WEGWIJZER ANDERE CULTUREN

voor werkers binnen de jeugdzorg

mei 2002

	VOORWOORD	5
1	INLEIDING	7
2	EEN PAAR TERMEN	9
3	VERSCHILLEN IN CULTUUR	11
4	CULTUURVERSCHILLEN EN COMMUNICATIE: ENKELE AANWIJZINGEN	19
5	ACHTERGRONDEN VAN DE VIJF GROOTSTE MIGRANTENGROEPEN IN NEDERLAND	31
	5.1 Suriname	31
	5.2 Nederlandse Antillen	33
	5.3 Turkije	34
	5.4 Marokko	35
	5.5 China	37
6	RELIGIES EN LEVENSOVERTUIGINGEN	41
	6.1 Het christendom	41
	6.2 De islam	44
	6.3 Het hindoeïsme	49
	6.4 Het boeddhisme	53
	Bijlage 1 Feest- en gedenkdagen per allochtone groep	57
	Literatuur	60
	Trainingen	62
	Colofon	63

VOORWOORD

Binnen een van de werkstichtingen van de Leo Stichting Groep¹ (Commujon, Almelo) zijn vier jaar geleden in het kader van kwaliteitsbeleid jaarthema's geïntroduceerd. Sindsdien kunnen medewerkers ideeën ter verbetering van de zorg aandragen. Ze komen hiermee in aanmerking voor de zogenaamde 'kwaliteitsprijs'. In 2000 won het plan van Alfred Kip, met als onderwerp 'intercultureel werken binnen de instelling'. Uit dit plan kwam het idee voort een boekje te maken voor pedagogisch medewerkers met informatie over normen, waarden, regels en manieren van communiceren in de meest voorkomende culturen binnen de jeugdzorg. Voor u ligt een boekje dat gebruikt kan worden door alle mensen die beroepsmatig met andere culturen in contact komen. Bij het tot stand komen van deze 'wegwijzer' heb ik gebruik gemaakt van publicaties uit de bibliotheek en het documentatiecentrum van het instituut voor multiculturele ontwikkeling 'Forum' te Utrecht. De volgende zes publicaties hebben de basis gevormd:

- Een instructieboek getiteld '*Bouwstenen voor een kleurrijke vakopleiding van allochtonen in de bouw*', Pisters, G. en Horst, J. van der (1992)
- Een instructieboek getiteld '*Lessen bijzondere personeelszorg etnische minderheden*', Staf Commando Opleidingen Koninklijke Landmacht (1992)
- Lesmodule '*Levensbeschouwelijke stromingen*' in het kader van het Regionaal Opleiding Centrum (ROC) sector Welzijn te Nijmegen
- '*Opvoeden in diversiteit: de dagelijkse praktijk in kindercentra*', Djohani, F. en Maas, J. (2000)
- '*De Zevenklapper*', een handboek intake van allochtone leerlingen voor de primaire opleidingen in het leerlingwezen
- '*Doe maar gewoon/ Act Normal*', een boek dat handelt over de verschillen tussen Nederlanders en allochtonen, Kaldenbach, H. (2000)

Deze auteurs bedank ik hiermee voor hun bijdrage. Voor verdere publicaties over dit onderwerp verwijs ik naar de literatuuropgave. Tot slot wil ik Alfred Kip bedanken voor het inbrengen van het thema in het kader van de kwaliteitsprijs en voor het kritisch meelesen bij het tot stand komen van dit boekje.

Apeldoorn, 24 juni 2002

Toon van Ommen

¹ Wat is de Leo Stichting Groep? De Leo Stichting Groep, kortweg LSG, bestuurt verschillende voorzieningen voor Jeugdzorg, opvang van Alleenstaande Minderjarige Asielzoekers (ama's) en speciaal onderwijs. De jeugdzorgvoorzieningen werken ten bate van de provincies Flevoland, Gelderland, Overijssel en Utrecht.

1 INLEIDING

Waarom deze wegwijzer?

Het winnende voorstel van de kwaliteitsprijs 2000 binnen Commujon heeft geleid tot deze praktische wegwijzer over andere culturen. Hij is bedoeld voor alle leefgroepen. Dit boekje bevat informatie in vogelvlucht over de vijf meest voorkomende culturen waar allochtone cliënten vandaan komen. Ook wordt ingegaan op specifieke kenmerken van deze verschillende jongeren, waarmee medewerkers binnen de jeugdzorg in aanraking komen. Deze wegwijzer kan worden geraadpleegd als er sprake is van onduidelijkheden of misverstanden in de relatie met een allochtone jongere of bij een opname van een jongere uit een andere cultuur. Voor mensen die zich verder willen verdiepen in dit onderwerp is een uitgebreide versie van deze brochure beschikbaar.

Begrip kweken

Mensen uit andere landen denken, voelen en handelen anders dan wij hier in Nederland gewend zijn.

De culturen waarin zij zijn opgegroeid verschillen van de onze. Hulpverleners krijgen met jongeren uit veel verschillende culturen te maken. Het kan lastig zijn iemand uit een andere cultuur te begrijpen.

Als je meer weet over andere culturen lukt het vaak ook beter er begrip voor op te brengen. Dit begrip kan jou als pedagogisch medewerker helpen bij het begeleiden van allochtone jongeren; en bij het omgaan met de uiteenlopende verschillen in de begeleiding die van je wordt gevraagd.

Hierna volgt een aantal vragen en aanbevelingen over dit onderwerp.

2 EEN PAAR TERMEN

In deze wegwijzer wordt gesproken over allochtone jongeren. Wanneer nu noemen we iemand allochtoon en wanneer niet?

Multiculturele samenleving

Nederland is een multiculturele samenleving. Dat is niet iets van de laatste tijd. In de jaren vijftig kwamen rond de driehonderdduizend mensen uit het voormalige Nederlands-Indië naar Nederland. Een tiental jaren later werden grote groepen buitenlandse werknemers aangetrokken en vanaf het midden van de jaren zeventig vestigden zich veel Surinamers, Antillianen en Arubanen in Nederland. De geschiedenis en de achtergrond van elk van deze groepen is anders. Dé buitenlander bestaat niet. Toch voert de overheid een speciaal beleid voor de groep allochtonen in ons land.

Autochtonen

Autochtonen zijn de oorspronkelijke bewoners van een land of een gebied. Zij zijn in dat land gevormd door tradities vanuit het geloof en de normen en waarden van de bevolking daar. Zij horen van oorsprong thuis in het betreffende gebied, in tegenstelling tot allochtonen: bevolkingsgroepen die van elders komen en daar gevormd zijn.

Allochtonen

Allochtoon betekent dus 'van elders afkomstig'. Sinds enkele jaren wordt de voorkeur gegeven aan de term allochtonen boven woorden als etnische minderheden, buitenlanders, culturele minderheden of migranten. Ook wordt wel gesproken van medelanders of nieuwkomers.

Onder de groep allochtonen vallen:

- Surinamers
- Antillianen en Arubanen
- Marokkanen
- Chinezen
- personen uit voormalig Nederlands-Indië
- Molukkers
- Italianen, Grieken, Spanjaarden, Portugezen en Joegoslaven
- Turken
- vluchtelingen uit diverse landen
- woonwagenbewoners en zigeuners
- overige personen afkomstig uit landen in Afrika, Zuid- en Midden-Amerika en Azië

3 VERSCHILLEN IN CULTUREN

Wat is 'cultuur'?

Het woord 'cultuur' heeft veel betekenissen. Van Dale vertelt ons dat cultuur 'beschaving, ontwikkeling, verfijning van het geestelijk en zedelijk leven, respectievelijk het daarin bereikte peil' betekent. Maar het kan ook slaan op 'de toestand van de beschaving van een bepaald volk of een bepaalde tijd: de westerse cultuur; primitieve culturen; de oude Egyptische cultuur. Soms wijst het op het geheel van manifestaties van kunst, ontspanning en vermaak; op de verworvenheden van een land of volk: zo kunnen met de 'cultuur van Nederland' 'Rembrandt' of 'de waterwerken' worden bedoeld. Cultuur kan tot slot ook slaan op het geheel van normen, waarden en omgangsvormen in een groep.

Als we het hebben over interculturele communicatie wordt met 'cultuur' iets heel anders bedoeld. Het gaat dan in brede zin om de 'betekenissen die mensen toekennen aan de werkelijkheid om zich heen'. De cultuur van mensen bepaalt welke betekenis zij toekennen aan alles waar zij mee te maken krijgen: de natuur, ziekte, de dood, de relatie tussen ouders en kinderen, onderwijs of armoede. Wat is normaal en wat abnormaal; wat is vies en wat is lekker? De antwoorden op al die vragen worden ingegeven door de cultuur.

In de bovenstaande gedachtegang wordt elk idee, elk oordeel subjectief: ze zijn immers afhankelijk gemaakt van een relatief uitgangspunt als cultuur. Niets is absoluut. Ook onze ideeën over andere culturen zijn relatief. De Chinezen bijvoorbeeld, noemden de andere volkeren om hen heen 'barbaren'. Zegt deze term iets over die andere volkeren of over de Chinese kijk op de buitenwereld? Precies zo is het met onze beeldvorming over andere culturen en de wijze waarop mensen daarbinnen met elkaar omgaan. In Europa vindt men dat Chinezen gesloten zijn. Vinden alleen Europeanen dat? Of vinden Chinezen dat zelf ook? Is geslotenheid een goede of slechte eigenschap?

Tijdens de communicatie tussen mensen met verschillende culturele achtergronden spelen niet zozeer de zichtbare verschillen een rol - bijvoorbeeld geslotenheid of juist openheid in de communicatie -, maar juist de verschillende interpretaties of waardeoordelen die de gesprekspartners aan die verschillen kunnen geven.

Is kennis van andere culturen noodzakelijk?

Om de situatie van een allochtone jongere te begrijpen, kan bekendheid met de cultuur en de denkwijze van de jongere en zijn allochtone ouders goed van pas komen (zie het voorbeeld). Maar het is niet altijd een noodzakelijke voorwaarde voor een goede begeleiding. Het is belangrijk na te gaan of het cultuurverschil wel een rol speelt in jullie relatie. Vaak lijkt dit op het eerste gezicht zo te zijn - puur omdat het om een allochtone jongere gaat - terwijl bij nader inzien andere factoren een rol blijken te spelen.

Voorbeeld

Een pedagogisch medewerker kwetst onbedoeld de ouders van een Marokkaanse jongere. Hij beseft dit achteraf en stuurt de ouders een briefje met excuses. De ouders blijken hierdoor nog meer te zijn gekwetst. Wat blijkt? Marokkaanse ouders kunnen het beledigend vinden als excuses schriftelijk worden aangeboden.

Mag een pedagogisch medewerker normen opleggen aan een jongere?

Een volstrekt neutrale houding - je eigen moraal buiten spel zetten - in de relatie met een jongere is onmogelijk. Iedereen heeft door opvoeding en cultuur een eigen morele visie ontwikkeld waaraan niet valt te ontsnappen. Wel is het mogelijk je eigen, door je cultuur bepaalde moraal te relativiseren en bij te stellen: door een open houding aan te nemen en respect te hebben voor de wijze waarop jongeren hun leven inrichten. Een pedagogisch medewerker moet in staat zijn cultuurverschillen te herkennen en te betrekken bij het verklaren en rechtvaardigen van het gedrag van een jongere.

Hoe kunnen botsende waarden en normen overbrugd worden?

Bij het overbruggen van verschillen in waarden en normen tussen mensen is het van belang elkaars referentiekader - het geheel van gewoonten, regels en normen waarnaar iemand zich richt - te begrijpen. Daarnaast is het nodig dat de leden van de groepsleiding onderling met elkaar het gesprek aangaan over fundamentele waarden en normen.

Het zoeken naar een gemeenschappelijke moraal voor het samenleven en -werken van mensen is een voortdurend proces waaraan telkens andere gesprekspartners deelnemen en waarin steeds nieuwe opvattingen naar voren komen.

Non-verbale taal

Voorbeeld

Ibrahim is een zestienjarige jongen van Marokkaanse afkomst. Als hij wordt aangesproken door de groepsleiding maakt hij nooit oogcontact. Theo is een wat oudere, conservatieve pedagogisch medewerker die het belangrijk vindt dat mensen hem aankijken als ze met hem spreken. Ibrahim en Theo hebben dikwijls conflicten over het feit dat Ibrahim hem niet aankijkt. Tijdens een pupillenbespreking geeft Theo aan Ibrahim een stiekeme jongen te vinden omdat deze hem nooit aankijkt tijdens een gesprek.

Ibrahim's mentor vraagt hem tijdens een mentorgesprek waarom hij mensen niet aankijkt als hij met ze praat. Ibrahim vertelt dat hij altijd geleerd heeft dat het zeer ongeleefd is om iemand aan te kijken als je met hem spreekt; het niet aankijken is een uiting van respect voor de ander. Theo wordt op de hoogte gesteld van dit voor hem onbekende gebruik binnen de Marokkaanse cultuur en begrijpt nu de reactie van Ibrahim.

Door non-verbale taal kunnen veel misverstanden ontstaan in de communicatie tussen mensen uit verschillende culturen. Als pedagogisch medewerker zul je al hebben gemerkt dat naast de taalproblemen van allochtone jongeren, de communicatie vaak juist wordt verstoord door zaken die niet worden gezegd. Voorbeelden hiervan zijn gebaren, houdingen of gezichtsuitdrukkingen. Uitingen door middel van lichaamshouding of mimiek van de ene persoon worden dan door de andere verkeerd opgevat.

Zo kan een grapje van een pedagogisch medewerker, als deze daarbij niet heel duidelijk lacht, door een jongere heel serieus worden opgevat. Of een pedagogisch medewerker kan denken dat een jongere niet luistert als hij tegen hem praat omdat hij zijn ogen neerslaat.

Non-verbale taal is cultuurgebonden. Het uiten van emoties en gevoelens en anderen iets duidelijk maken via non-verbale communicatie is een menselijk, universeel gegeven. Maar de wijze waarop dit gebeurt, is cultuurgebonden. Hierna volgen nog meer voorbeelden die tonen hoe de betekenis van een non-verbale uiting per cultuur kan verschillen.

Voorbeelden

- In westerse landen is het gebruikelijk een ober te roepen door een wijsvinger in de lucht te steken. In Azië is dit de manier om een hond of een ander dier te roepen. In Japan wordt de aandacht van een ober getrokken door een arm omhoog te steken, de handpalm omlaag te houden en met de vingers te wapperen. In Afrika slaat men op tafel en in het Midden-Oosten klapt men in de handen.
  - In de meeste landen is handen schudden een geaccepteerde wijze van groeten. In het Midden-Oosten en islamitische landen wordt de linkerhand beschouwd als onrein (toilethand) en mag alleen de rechterhand worden gebruikt voor aanraking.
  - In de meeste westerse landen wordt op het hoofd krabben beschouwd als een teken van niet begrijpen. In Japan duidt dit gebaar op woede.
  - In de westerse landen betekent het vormen van een O met duim en wijsvinger: 'Prima!' In Japan betekent het dat er geld moet worden betaald. In Brazilië en Iran wordt dit gebaar opgevat als een verleidingspoging.
  - In westerse landen is het normaal om elkaar in de ogen te kijken. In China vindt men het oneerbiedig als een lagergeplaatste persoon de blik van een hogergeplaatste vasthoudt.
  - In het grootste deel van de wereld is schudden met het hoofd van links naar rechts de meest gebruikelijke manier om 'nee' te zeggen. Maar Arabieren zeggen 'nee' door het hoofd opzij te gooien en soms tegelijkertijd met de tong te klikken.
  - In veel landen wordt gedag gezegd door een arm omhoog te steken en te zwaaien met de handpalm naar buiten. In veel oosterse landen echter wordt gedag gezegd door de hand omhoog te strekken terwijl de handpalm naar binnen is gericht en de hand naar binnen wordt bewogen. Dit gebaar kan bij ons worden gezien als 'kom eens hier'.
-

Assertiviteit en openheid

Citaat van een reclasseringswerker

'Bij sociale vaardigheidstrainingen krijgen cliënten het onderdeel assertiviteit. In de westerse cultuur is opkomen voor jezelf een hoog goed; dat wordt tijdens de opvoeding meegegeven. Maar in veel niet-westerse culturen is assertiviteit hetzelfde als brutaliteit en een gebrek aan respect voor ouderen'.

Uit het bovenstaande vloeit voort dat een Nederlandse benadering niet altijd aanslaat bij allochtone jongeren. In het voorbeeld over assertiviteitstraining bestaat het gevaar dat een trainer denkt dat een jongere niet geïnteresseerd en gemotiveerd is, terwijl deze gewoon niet weet wat hij met assertiviteit aanmoet. Het hele onderwerp vergt in zo'n geval een andere aanpak.

Ook zijn allochtone jongeren over het algemeen minder open dan autochtone. Uit de citaten hieronder komt naar voren dat er veel tijd en energie nodig is voor het leggen van contact en het winnen van vertrouwen. Pas daarna zal een allochtone jongere persoonlijke informatie geven.

Citaat van een Marokkaanse praktijkwerker over een Marokkaanse delinquent

---

'Het vergt veel energie en geduld om met allochtone cliënten in contact te komen. Door ze aandacht te geven die ze thuis missen, door met ze te praten, begrip te tonen en soms te vertellen dat jijzelf ook fouten hebt gemaakt, bouw je langzaam vertrouwen op. Dan pas kun je praten over wat ze fout hebben gedaan en wat ze daaraan moeten doen.'

Citaat van een andere praktijkwerker

'Voor een gesprek met een cliënt staat maximaal anderhalf uur. Maar alleen het gesprek op gang brengen en het vertrouwen winnen kost al meer tijd. Allochtonen praten niet snel over intieme zaken. Ze hebben toch een zekere mate van wantrouwen ten opzichte van overheidsinstellingen. Een lijstje met vragen als 'hoe ga je om met je ouders?'; 'zijn je ouders gescheiden?' en 'wat doe je 's avonds zoal?' kun je niet even snel afwerken. Als je constant op de klok zit te kijken, kom je niet achter de wezenlijke informatie die je nodig hebt om in te schatten wat het beste is voor jouw cliënt.'

Machtsafstand

Pedagogisch medewerkers krijgen vaak te maken met jongeren afkomstig uit een land waar een grote machtsafstand heerst. Voor deze jongeren vormt het feit dat zij niet ondergeschikt zijn aan de pedagogisch medewerker of leraar een cultuurschok.

Voorbeeld

Een nieuwe allochtone jongere kreeg op school van haar leraar opdrachten zoals sommen maken. De eerste schooldagen voerde zij alle opdrachten uit. Toen kreeg ze echter door dat in Nederland de afstand tussen leerling en leraar niet zo duidelijk is. Toen de leraar haar nieuwe opdrachten gaf zei ze dat hij niet moest denken dat hij haar kon dwingen omdat hij niet meer was dan zij! Zij moest nog leren dat ook in Nederland (ongeschreven) regels gelden binnen relaties, ondanks de grotere gelijkheid tussen mensen hier in vergelijking met haar eigen cultuur.

Het individu en het collectief in de samenleving

Volgens een tegenwoordig veel gehoorde kreet zijn Nederlanders erg individualistisch. We zijn alleen op onszelf gericht; we zijn enkel bezig met onszelf: 'Hoe zorg ik ervoor dat ik me fijn voel?' Een cultuur kan worden onderscheiden naar de mate waarin het individu boven het groepsbelang (of andersom) wordt gesteld. In een aantal andere culturen dan de onze zijn relaties vooral groepsgebonden. Daar bepaalt de cultuur waarin je leeft wie je tot je vrienden kunt rekenen of met wie je een liefdesrelatie kunt aangaan: alleen de leden van jouw eigen cultuur of groep komen hiervoor in aanmerking. Zo komen jongeren uit Afrika uit een sterk collectivistische cultuur.

Voorbeeld

Een Afrikaans meisje dat in een leefgroep woont, heeft een griepje. In een mum van tijd zit een groep Afrikaanse meisjes uit andere leefgroepen naast haar bed.

Masculiniteit / femininiteit

Een cultuur of samenleving is masculien - mannelijk - als de sociale sekserollen duidelijk gescheiden zijn: mannen worden geacht assertief en hard te zijn en gericht op materieel succes; vrouwen behoren bescheiden en teder te zijn en vooral gericht op de kwaliteit van het bestaan. Nederland is een feminien land: wat van mannen en vrouwen wordt verwacht in onze samenleving ligt niet duidelijk vast; de sociale sekserollen zijn niet duidelijk gescheiden en ook inwisselbaar - denk maar aan carrièrevrouwen en huismannen. Wij zijn geneigd de rolverdeling in masculiene samenlevingen te bestempelen als vrouwonvriendelijk of zelfs - onderdrukkend. Maar de masculiene culturen zelf - zoals landen met een overwegend islamitische samenleving - hebben de visie dat man en vrouw elkaar completeren: zij vullen elkaar aan. Kortom: in een aantal culturen wordt anders met vrouwen omgegaan dan in Nederland. Als pedagogisch medewerker zul je hiermee worden geconfronteerd.

Voorbeeld

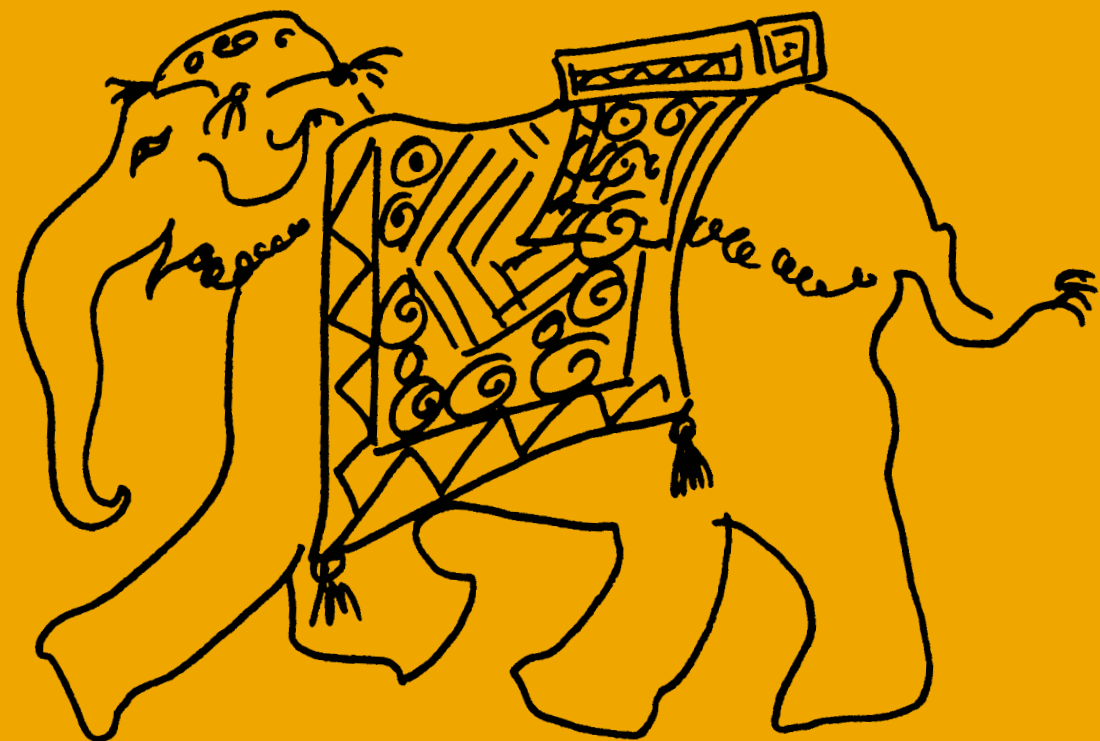

Een vrouwelijke pedagogisch medewerker die in een huis of groep met allochtone jongens werkt, kan ervaren dat ze van haar minder aannemen dan van een mannelijke collega. Deze jongens zijn gewoonweg niet gewend dat een vrouw hen vertelt wat zij moeten doen. Ze kunnen dan kwaad worden of haar opmerkingen negeren.

Observatie en dialoog

Andere culturen - en er zijn er vele op deze wereld - leren kennen en begrijpen is niet eenvoudig. Als pedagogisch medewerker krijg je te maken met jongeren uit tal van culturen; steeds anders en van elkaar verschillend. Van jou als pedagogisch medewerker wordt gevraagd telkens weer op een ander manier te kijken naar jongeren en hun culturele achtergrond. De basis voor het begeleiden van deze jongeren is goed observeren en met hen in dialoog gaan en blijven. Daarbij moet je in staat zijn je eigen waarden en normen af en toe los te laten om de jongeren beter te kunnen begrijpen. Dit wil niet zeggen dat je je eigen waarden en normen in de begeleiding overboord moet zetten. Dat is onmogelijk en ook onwenselijk.

4 CULTUURVERSCHILLEN EN COMMUNICATIE: ENKELE AANWIJZINGEN

Wat kun je als pedagogisch medewerker doen om cultuurverschillen in de communicatie met allochtone jongeren en hun ouders te overbruggen? In dit hoofdstuk worden praktische informatie en adviezen gegeven met betrekking tot dit onderwerp. Er wordt ingegaan op verschillen in opvattingen over opvoeden tussen ouders en groepsleiding. De adviezen zijn gericht op de dagelijkse omgang van de groepsleiding met kinderen en ouders uit allerlei culturen. Op deze manier kun je ideeën opdoen voor je eigen handelen. Het gaat nadrukkelijk om adviezen; niet om absolute oplossingen of een blauwdruk voor de juiste manier van handelen. Wij raden je aan mogelijke oplossingen of aanpassingen altijd eerst met de ouder(s) te bespreken. Elke ouder is verschillend en beleeft zijn of haar cultuur op eigen wijze; ouders verschillen onderling sterk! Later in dit hoofdstuk worden suggesties gegeven met betrekking tot het omgaan met allochtone jongeren. Tot slot wordt je een spiegel voorgehouden: hoe worden Nederlanders eigenlijk gezien door allochtonen?

Communicatie met kinderen

Gebruik vooral bij jongere kinderen die de Nederlandse taal nog niet zo goed beheersen, veel non-verbaal gedrag. Ben je bewust van je mimiek: met je gezichtsuitdrukking laat je emoties zien.

Kinderen die meertalig worden opgevoed, kunnen- in een bepaalde periode - langzamer zijn in hun taalontwikkeling dan kinderen die met één taal opgroeien. Blijf dan consequent die taal spreken met het kind waarin jij je het beste kunt uitdrukken, en adviseer dit ook aan de ouders. Een kind leert het makkelijkst meerdere talen tegelijk spreken als iedere persoon die met het kind praat consequent dezelfde taal gebruikt. Zo leert een Marokkaans kind het snelst Marokkaans én Nederlands als het met zijn ouders altijd Marokkaans spreekt en met zijn begeleider altijd Nederlands.

Communicatie met ouders

Sommige allochtone ouders ervaren rechtstreekse kritiek als ongeleefd of ongepast. En velen van hen laten niet direct merken als ze het ergens niet mee eens zijn. Als je vermoedt dat ouders het ergens mee oneens zijn, kun je het onderwerp zelf ter sprake brengen of een alternatief voorstellen. Veel ouders zeggen 'ja', maar

bedoelen 'nee', wat tot irritatie en onbegrip kan leiden. Misschien begrijp je bepaald gedrag helemaal niet en zijn sommige mensen in jouw ogen erg onbeleefd. Toch kan het zo zijn dat jij van die persoon gedrag verlangt dat voor hem juist respectloos en onbeleefd is. Het aanbieden van verschillende mogelijkheden kan de problemen helpen oplossen.

In een gesprek met ouders die problemen hebben met de Nederlandse taal kun je met een aantal zaken rekening houden: praat duidelijk en langzaam en in korte, volledige zinnen; spreek niet harder dan normaal of op een kinderlijke toon; zeg dezelfde dingen in andere woorden als je denkt dat je niet wordt begrepen. Eventueel kun je hulp vragen, bijvoorbeeld van een andere ouder die zowel Nederlands als de betreffende taal spreekt. Je moet dan duidelijke afspraken maken over het omgaan met de privacy. Zo nodig zijn er via tolken centra beëdigde tolken beschikbaar.

Bij communicatie spelen ook andere aspecten dan alleen de taal een rol, zoals het volume of de intonatie waarmee je praat. Verder bestaan er verschillende normen over wat beleefd en onbeleefd is. In sommige culturen - Suriname, Marokko - is het onbeleefd om iemand recht aan te kijken. Als je niet wordt aangekeken tijdens een gesprek betekent dit niet dat er niet naar je wordt geluisterd.

In het Arabisch of Italiaans lijken gesprekken soms erg heftig te verlopen. Drukke gebaren en stemverheffing geven ons soms de indruk dat er een hevige ruzie gaande is, terwijl de personen in kwestie juist enthousiast of blij zijn; dit is voor hen een gebruikelijk manier van communiceren.

Voor veel allochtone ouders gelden respect voor ouderen, goede omgang met anderen, religie, beleefdheid, hulpvaardigheid en gastvrijheid als belangrijke idealen van de opvoeding. Je kunt deze thema's heel goed gebruiken in gesprekken met ouders. Zo kun je laten zien op welke wijze jouw organisatie aandacht aan deze onderwerpen besteedt.

Als je allochtone ouders meer wilt betrekken bij het verblijf van hun kind in het internaat, hebben persoonlijke en mondelinge uitnodigingen vaak meer effect dan alleen schriftelijke uitnodigingen. Je kunt een schriftelijke uitnodiging nasturen of meegeven, zodat ouders deze thuis nog eens kunnen nalezen. Het is belangrijk ook de vader hierbij te betrekken, want in sommige culturen hebben vrouwen de instemming van hun man nodig om ergens aan te kunnen deelnemen. Betrek ouders bij iets waar zij zich zeker in voelen. Vraag of ze het leuk vinden om

mee te helpen, bijvoorbeeld bij een ouderdag of een feest in de groep. Vul niet meteen in wat hun bijdrage kan zijn, want de ene ouder kan goed koken en de ander vindt het misschien leuker om een verhaal te vertellen.

In sommige culturen speelt de hele familie - grootouders, ooms en tantes - een rol in de opvoeding en wordt de verantwoordelijkheid voor het kind gedeeld. Als je iets wilt bespreken over een kind, kun je dit in deze gevallen net zo goed met een oma, oom of tante doen als met de vader of moeder.

Over het ontwikkelen van zelfstandigheid van kinderen kan heel verschillend worden gedacht. Opvattingen hierover zijn cultuurgebonden. Marokkaanse, Turkse of Antilliaanse ouders helpen hun kinderen bijvoorbeeld met aankleden tot een oudere leeftijd dan wij in Nederland gewend zijn. Of ze pakken dingen voor hun kinderen, terwijl wij onze kinderen dat soort dingen al op een jongere leeftijd zelf laten doen. Maar op andere gebieden zijn allochtone kinderen weer eerder zelfstandig. Zo krijgen ze al vroeg de verantwoordelijkheid over de zorg voor jongere broertjes en zusjes. En over het algemeen zijn ze sneller zindelijk dan Nederlandse kinderen. In Nederland wordt zelfstandigheid gekoppeld aan zaken als het hebben van een persoonlijke mening en het ontplooiën van eigen initiatieven. Er wordt veel waarde gehecht aan opkomen voor jezelf, jezelf durven uiten en weten wat je wilt. Veel allochtone ouders vinden dit ongepast of brutaal gedrag. Als pedagogisch medewerker moet jij met ouders in gesprek blijven over de invulling en waardering van zelfstandigheid van kinderen.

Houd rekening met de levensomstandigheden van ouders en ga niet te snel op je eigen oordeel af. Wanneer ouders naar jouw maatstaven te weinig tijd hebben voor hun kind, te vroeg zelfstandig gedrag van hun kind verwachten of er te weinig aandacht voor hebben, kunnen daar allerlei andere redenen voor zijn dan die jij daarvoor bedenkt. Jij denkt bijvoorbeeld dat de ouders niet geïnteresseerd zijn in hun kind, terwijl de oorzaken in de gezinssituatie liggen of in praktische zaken - zoals financiële beperkingen - waarop de ouders niet altijd invloed hebben.

Wat kun je doen als ouders je adviseren hun kind te slaan als het niet luistert of stout is? Leg in dit soort gevallen het beleid van het internaat uit en reik alternatieven aan. Vertel aan deze ouders dat slaan in onze cultuur niet gebruikelijk is en dat het in internaten niet wordt toegestaan. Geef ook voorbeelden van andere (methodische) manieren die in de groepsofvoeding worden gebruikt om ongewenst gedrag te veranderen en te voorkomen.

Problemen worden in sommige niet-westerse culturen aan heel andere factoren toegeschreven dan Nederlanders gewend zijn. In westerse culturen wordt veel gedacht in termen van ziekte of gedrag dat problemen veroorzaakt. Probeer hierbij stil te staan als je met ouders praat. Slaapproblemen kunnen in de beleving van sommige ouders worden veroorzaakt door externe invloeden zoals een 'boos oog'. Soms hebben kinderen een talisman bij zich, bijvoorbeeld als halsketting of om hun middel. Pak deze nooit zomaar af.

Probeer informatie die een ouder geeft zoveel mogelijk uit te diepen. Stel zo min mogelijk vragen die niet met het onderwerp te maken hebben. Vermijd ook 'waaromvragen', want vaak houden die een verwijt of waardeoordeel in. De vraag 'waarom moet zo'n kind al zelf zijn kleren kunnen wassen?' kan ook worden gesteld als 'u vindt het belangrijk, hè, dat Moustafa zelf kan wassen?'. Voor een open gesprek is het beter met open vragen te werken die met 'hoe', 'wat', 'waar' en 'wanneer' beginnen. Zij bieden meer mogelijkheden tot een gesprek. Op de vraag 'praat u wel eens met Abdoel?' kan iemand alleen 'ja' of 'nee' antwoorden, terwijl de vraag 'waarover praat u met Abdoel?' waarschijnlijk meer gesprekstof oplevert.

Bekritiseer ouders nooit openlijk of waar anderen bij zijn en zeker niet in het bijzijn van hun kinderen. Dit geeft gezichtsverlies, waardoor je de kans loopt dat de vertrouwensrelatie of het contact wordt verbroken.

Feesten als hulpmiddel bij integratie

Kijk of je binnen de leefgroep aandacht kunt besteden aan feesten uit andere culturen. Zo gaan allochtone kinderen en ouders zich meer thuis voelen binnen de leefgroep en leren alle kinderen (en ouders) spelenderwijs over andere culturen.

Bespreek geregeld met elkaar welke feesten er worden gevierd en beoordeel of deze aansluiten bij de samenstelling van de groep. Bespreek eventueel met de ouders wat zij vinden van de invulling van de feesten die worden gevierd. In sommige culturen wordt de verjaardag niet gevierd - Chinezen zijn bijvoorbeeld met oudjaar jarig. Het is daarom niet vanzelfsprekend dat een jarige trakteert.

In veel allochtone families worden feesten uitbundig gevierd. Kinderen blijven dan op tot ze in slaap vallen. Soms komt een kind de dag na een belangrijk feest niet opdagen. De bedoeling is dat ouders dit van tevoren melden, zodat daar rekening mee gehouden kan worden. Ook moet de school tijdig verzocht worden om afwezigheid. Dit i.v.m. de onderwijsplicht.

Feestvieren is een leuke en vrolijke manier om alle ouders bij allerlei activiteiten te betrekken en zeer geschikt voor deelname door allochtone ouders. Muziek en dans zijn bij uitstek geschikte interculturele activiteiten waaraan ouders een persoonlijke bijdrage kunnen leveren. Aan ouders kan worden gevraagd muziek, instrumenten of kostuums en andere feestelijke dingen van hun cultuur mee te brengen. Verder kunnen ouders helpen bij de voorbereidingen van het feest of op de feestdag zelf. Eventuele kosten worden uiteraard vergoed. Misschien hebben ouders spullen thuis die ze graag aan de groep willen uitlenen.

Informatie kan je helpen

In hoofdstuk drie werd de vraag al gesteld of kennis van andere culturen noodzakelijk is. Informatie en kennis kunnen in ieder geval van pas komen in het contact met allochtone jongeren en hun ouders. Interculturele boeken en tijdschriften zijn verkrijgbaar bij de winkels van volkenkundige musea, wereldwinkels, de NOVIB, het Wereld Natuurfonds, Unicef en de vele allochtone winkels. Er zijn ook instellingen die interculturele materialen voor feesten of projecten verhuren. De meeste stedelijke welzijnskoepels kunnen adressen van deze organisaties verstrekken.

De rol van allochtone medewerkers

Het spreekt niet vanzelf dat een allochtone collega contactpersoon is voor allochtone ouders. Maak hierover afspraken en neem niet automatisch aan dat dit zijn of haar taak is. Oudercontacten zijn een taak van alle pedagogisch medewerkers. Een groepsleider praat met alle ouders. Soms kan het gemakkelijk of wenselijk zijn dat een allochtone collega een gesprek voert met een allochtone ouder omdat dit in de eigen taal kan. Maar het is ook mogelijk dat een allochtone ouder het juist prettig vindt om met een Nederlandse groepsleider te praten.

Citaat van een groepsleidster

Een open houding van allochtone - bijvoorbeeld Surinaamse of Marokkaanse - en Nederlandse leiding naar elkaar is een goed voorbeeld voor de kinderen. Kinderen voelen heel goed aan als er sprake is van een goede samenwerking en sfeer, begrip en interesse in elkaar. Ze zien en horen dat zij dingen aan elkaar uitleggen; dat ze met elkaar lachen en praten en dat er respect en vertrouwen is.'

Suggesties bij de omgang met allochtone jongeren

Omdat de praktijk leert dat er in de communicatie met allochtone jongeren veel mis kan gaan, geven we hierna voorbeelden en suggesties om allerlei misverstanden te voorkomen

Algemene suggesties

Ga altijd eerst na wie je tegenover je hebt. Als je met iemand praat die het Nederlands beheerst, kun je hem in gewoon Nederlands te woord staan. Als je te maken hebt met iemand die de Nederlandse taal gebrekkig spreekt, kun je gebruik maken van de volgende suggesties:

- 1 Gebruik eenvoudige woorden en vermijd moeilijke begrippen.
- 2 Gebruik korte, duidelijke zinnen en las steeds korte pauzes in. Gebruik zo min mogelijk samengestelde en gecompliceerde zinnen en vermijd zinnen met ingewikkelde voegwoorden zoals 'tenzij', 'behalve', 'hoewel' en 'voordat'.
- 3 Bouw je verhaal logisch op. Start bij het begin en sluit af bij het eind. Als je het bijvoorbeeld over een dagindeling hebt, begin je bij het begin van de dag en rond je je verhaal af bij het eind. Spreek in een logische volgorde in de tijd. Houd ook als je over bepaalde handelingen spreekt een logische volgorde aan: wat moet er eerst worden gedaan en wat daarna?
- 4 Probeer consequent te zijn in je taalgebruik: gebruik voor een en hetzelfde begrip niet telkens andere woorden - bijvoorbeeld: ruzie, bonje, mot, heibel. Als iemand je niet begrijpt, kun je natuurlijk wél proberen of er een ander woord is dat ongeveer hetzelfde betekent en wel wordt begrepen.
- 5 Benadruk kleine woorden in een zin, die voor de betekenis ervan heel belangrijk zijn zoals 'niet', 'geen', 'voor' en 'na'.
- 6 Vermijd het gebruik van onopvallende nuanceringswoorden zoals 'nauwelijks', 'zelden', 'minstens' en 'zo meteen', omdat ze iemand die onze taal niet goed spreekt soms ontgaan. Daardoor rijzen vaak misverstanden of irritaties.
- 7 Probeer jezelf zo letterlijk mogelijk uit te drukken. Zo vermijd je onnodige misverstanden. Zorg er dus voor dat je letterlijk zegt wat je bedoelt en voorkom dat je intonatie de betekenis bepaalt van wat je zegt. Zeg niet 'dat heb je mooi gedaan' als je het tegenovergestelde bedoelt. Gebruik verder zo min mogelijk beeldspraak, spreekwoorden en gezegden zoals 'ik kan er geen touw aan vastknopen', 'jij bent zeker de leukste thuis' en 'jij bent de sigaar'.

- 8 Ga op het juiste moment na of de ander je begrijpt. Vraag niet alleen 'heb je het begrepen?' want 'ja' is snel gezegd. Probeer een uitgebreide reactie te ontlocken door vragen te stellen die met meer dan alleen maar 'ja' of 'nee' moeten worden beantwoord; vragen die beginnen met woorden als 'wat', 'waar', 'wanneer', 'wie' en 'hoe'.
- 9 Maak als dat mogelijk is gebruik van illustratiemateriaal, voorwerpen en eenvoudige voorbeelden. Als het om handelingen gaat, is het soms handig ze voor te doen. Als je over voorwerpen praat, wijs ze dan aan.
- 10 Als je informatie vrij uitgebreid is, herhaal dan de belangrijkste punten of probeer de ander deze zelf nog eens te laten noemen.
- 11 Als de ander jón iets probeert duidelijk te maken, vat dan kort samen wat hij of zij heeft gezegd ten teken dat je het begrepen hebt. Daarmee voorkom je onnodige herhalingen.
- 12 Spreek eenvoudig, maar geen verkeerd Nederlands. Dit wordt niet gemakkelijker begrepen en kan irritant zijn.

— Regels bij een (intercultureel) gesprek

Iemand die tijdens een (intercultureel) gesprek rekening houdt met de volgende drie regels, is zich meer bewust van de stappen die tijdens het gesprek worden gezet:

Regel 1

Probeer je bewust te zijn van je eigen culturele normen en waarden. Geef je eigen normen en waarden niet automatisch een hogere waardering dan die van de ander.

Regel 2

Probeer de normen, waarden en gedragscodes van de ander te leren kennen. Maak onderscheid tussen meningen en feiten.

Regel 3

Bepaal hoe je met de geconstateerde verschillen omgaat. Maak je grenzen duidelijk. Zoek naar creatieve oplossingen als cultuurverschillen botsen. Probeer zo'n botsing buiten de relatie te houden. Als dat niet lukt, maak dan aan de ander duidelijk waarom je bepaald gedrag niet kunt of wilt accepteren en wat dat voor gevolgen kan hebben. Scheid het zakelijke altijd van het emotionele. Je hebt het recht voor je culturele normen en waarden op te komen. De ander heeft dat ook.

Het voeren van een goed (intercultureel) gesprek vergt vaak wat oefening. Het lijkt misschien eenvoudig, maar in de praktijk blijkt dat we onze normen en waarden vaak als vanzelfsprekend aan de ander opleggen.

Een andere opstelling en het toepassen van de genoemde gespreksvaardigheden leidt meestal tot meer wederzijds begrip.

— **Impliciete communicatie**

In allochtone culturen wordt meer gebruik gemaakt van impliciete communicatie dan bij ons. Dat wil zeggen dat allochtonen meer dan wij geneigd zijn te luisteren naar wat er wordt bedoeld dan naar wat er wordt gezegd. Dit kan aanleiding geven tot misverstanden.

— **Te laat komen**

Een punt dat medewerkers in de groep en docenten op school vaak ter sprake brengen is het te laat komen door allochtone jongeren. 'Ze hebben een andere mentaliteit dan Nederlandse jongeren', wordt er dan vaak geroepen. Realiseer je dan dat er culturen zijn die anders met het begrip tijd omgaan dan wij. Maar ook de specifieke gezinssituatie van de betreffende jongere kan het te laat komen veroorzaken. Sommige jongeren hebben namelijk allerlei gezins- en huiselijke verplichtingen. Navraag doen kan veel ophelderen. Het is hierbij van belang het probleem van het te laat komen niet exclusief aan allochtone jongeren toe te schrijven. Er zijn ook autochtone jongeren die te laat komen en ook bij hen kunnen gezinsomstandigheden hiervan de oorzaak zijn.

Wat moeten Nederlanders volgens allochtone jongeren doen om goed met hen te kunnen samenwerken?

In een onderzoek onder allochtone jongeren op een openbare school werd een aantal vragen gesteld over de samenwerking tussen allochtonen en autochtonen. Op de vraag 'wat moeten Nederlanders doen om goed met allochtonen samen te werken?', gaven de allochtone leerlingen de volgende antwoorden:

- niet zo moeilijk spreken in de Nederlandse taal
- wat beleefder zijn
- wat meer tijd nemen (geduld hebben) voordat we aan het werk gaan
- eerder de waarheid zeggen
- niet huichelen en mooi praten
- een beetje respect hebben
- niet zo'n onderscheid maken tussen allochtone en autochtone vriendjes

Een anekdote

Het verhaal gaat dat premier Lubbers begin jaren negentig op bezoek ging in Japan. Hij had van tevoren geleerd dat hij een geschenk van de Japanners in geen geval in hun bijzijn mocht openen. In Japan is dat namelijk zeer ongeleefd. De Japanse gastheren en -vrouwen hadden zich echter ook op de Nederlandse gebruiken voorbereid en maakten enthousiast het pakje van de Nederlandse delegatie open. De teleurstelling van de Japanners was groot toen het Japanse geschenk meteen ongeopend achter de coulissen verdween.

Kenmerken van Nederlanders in de ogen van allochtonen

Om misverstanden in de communicatie te voorkomen kan het handig zijn te weten hoe allochtonen tegen ons aankijken. De volgende voorbeelden houden je een spiegel voor.

- Nederlanders zijn afstandelijk. Ze houden er niet van dat je aan ze zit of dat je hen op eigen houtje tutoyeert. Ze zijn punctueel. Als je 'ja' zegt, geldt dat als een afspraak. Je kunt niet alleen maar uit beleefdheid 'ja' zeggen. Je moet ze uit laten spreken en ze niet in de rede vallen.
- Nederlanders houden niet van spontaan bezoek: zelfs een moeder zal haar dochter bellen om te horen of het schikt dat ze langskomt.
- Nederlanders vinden dat een gesprek rustig moet verlopen. Ook als je het met elkaar oneens bent, moet je kalme bewaren. Een emotioneel gesprek vinden ze vervelend. Ze vinden dat je je handen stil moet houden en je stem niet mag verheffen. Een klein vertoon van emoties vinden ze al aanmatigend. Ze zijn bang dat een gesprek of een ruzie dan uit de hand loopt.
- Nederlanders komen meestal meteen 'to the point'. Ze houden niet van inleidende praatjes. Ook is het gewoon dat een jonger iemand kritiek uit op een oudere persoon. Het is zelfs toegestaan dat leerlingen hun leraar laten weten dat hij fout zit. Nederlanders houden er van de waarheid te zeggen en gaan er prat op eerlijk te zijn. Toch zijn Nederlanders niet altijd eerlijk. Vaak geven ze sociaal wenselijke antwoorden, gegarandeerd als je ze vraagt: 'Wat vind je van mijn jurk?', 'Heb ik een slechte adem?', 'Gaat het goed met je?' of 'Wil je soms met me naar bed?'.
- Nederlanders zijn nieuwsgierig. Ze willen graag weten waarom iemand iets doet en vragen dat ronduit. Dat bedoelen ze niet impertinent; ze willen het gewoon graag weten.

- Als Nederlanders een afwijkende mening hebben, aarzelen ze niet die te ventileren. Van jongs af aan wordt hen bijgebracht dat ze recht hebben op een eigen mening.
- Een verschil tussen Nederlandse en buitenlandse werknemers is dat Nederlanders om promotie vragen, terwijl buitenlanders extra hard gaan werken om promotie te krijgen. De baas denkt dan dat de buitenlandse werknemer lekker bezig en tevreden is. Hij begrijpt niet dat de ijverige werknemer eigenlijk promotie wil. En neem van vakantie geen cadeautje mee voor je Nederlandse baas. Hij en je collega's zouden hier raar van opkijken: ze zouden denken dat je aan het slijmen bent. Wat voor jou een betuiging van respect is, is dat voor hen niet.
- In Nederland is het niet de gewoonte het kind van een ander te berispen. Nederlanders vinden: het is mijn kind en ik zorg voor de opvoeding.
- Als een Nederlander zegt: doe niet zo gek, bedoelt hij niet dat je gek doet. Het is juist een goed bedoelde opmerking. Hij bedoelt dit meer gekscherend, plagend.
- Als Nederlanders iemand leren kennen, vinden ze het heel gewoon te vragen waar hij werkt, woont en of het hem bevalt. Maar een Nederlander vindt het ongewoon om naar het inkomen te vragen.
- Als je een knipoog krijgt van een Nederlander betekent dit niet altijd dat hij met je naar bed wil. Vaak betekent het: 'Heb je mijn grapje begrepen?'
- Nederlanders zijn voor ongeveer alles verzekerd wat er mis kan gaan in hun leven. Ze moeten wel, want ze kunnen niet verwachten dat de familie bijspringt als dat nodig is.
- In Nederland hoor je je naam te zeggen als je de telefoon opneemt.
- Nederlanders vinden het onbeleefd als je zomaar een sigaret neemt uit een vol pakje van iemand.
- In Nederland mogen vrouwen ongeveer alles wat mannen doen. Ze hebben hun eigen mening, een baan en ze spreken mannen in het openbaar tegen. Nederlanders vinden het vaak irritant als een Marokkaanse of Turkse vrouw twee meter achter haar man loopt. Ze vinden dat achterlijk en denigrerend voor de vrouw.

5 ACHTERGRONDEN VAN DE VIJF GROOTSTE MIGRANTENGROEPEN IN NEDERLAND

In het contact met allochtone jongeren moeten we ons bewust zijn van de culturele verschillen. Die verschillen hoeven echter geen belemmering te zijn voor een plezierige samenwerking en een succesvol verblijf en opleiding van de jongeren.

In dit hoofdstuk wordt in het kort informatie gegeven over de culturele en maatschappelijke achtergronden van de vijf grootste migrantengroepen in Nederland; over het land, de bevolking, het geloof, de migratie, hun feestdagen en bijzonderheden. Achtereenvolgens worden de Surinamers, Antillianen en Arubanen, Turken, Marokkanen en Chinezen en hun respectievelijke landen van herkomst beschreven.

5.1 Surinamers

Het land

Suriname is een republiek aan de noordkust van Zuid-Amerika. Het is een groot land met oerwouden, moerassen, savannen én polders. Het is ruim vier keer zo groot als Nederland en heeft slechts 300.000 inwoners. De hoofdstad is Paramaribo. Veel Surinamers zijn in de loop der jaren naar Nederland geëmigreerd. Deze keuze hebben zij voor een deel gemaakt vanwege het politieke klimaat in Suriname en voor een deel door de slechte economische situatie.

De bevolking

De grootste bevolkingsgroepen in Suriname worden gevormd door de Hindoestanen en Creolen. De Hindoestanen vormen de grootste etnische groep in Suriname. In Nederland woonden in het jaar 2000 ongeveer 100.000 Hindoestanen. Veel Hindoestanen vestigden zich in Den Haag. De Creolen in Nederland wonen voornamelijk in Amsterdam en Rotterdam.

Geloof

Onder alle afstammelingen van de neger-slaven treffen we in meerdere of mindere mate een geloof in boven-natuurlijke wezens aan. Volgens de Winti-cultus kunnen goden en geesten bezit nemen van de mens en zijn bewustzijn uitschakelen, waarna ze heden, verleden en toekomst kunnen openbaren en ziekten van boven-natuurlijke aard kunnen genezen. Deze goden en geesten zijn net als de wind - winti - onzichtbaar en kunnen in een mum van tijd enorme afstanden overbruggen. Als iemand ziek is, wordt bij de genezing een aantal riten gebruikt dat er op is gericht de zieke weer te integreren in zowel het bovennatuurlijke als het sociale systeem. Het dans - en muziekfeest is één van de belangrijkste riten met dat doel.

Surinamers in Nederland

Surinamers vormen de grootste groep allochtonen in Nederland. De verschillende bevolkingsgroepen uit Suriname in Nederland hebben een variatie aan cultuur, religie, taal en etniciteit meegebracht. Dé Surinamer bestaat eigenlijk niet. Steeds moet worden aangegeven of het een Hindoestaan, Creool, Javaan, Indiaan, Chinees of andere Surinamer betreft. Er wonen momenteel 240.000 mensen uit Suriname in Nederland. De meeste hebben de Nederlandse nationaliteit. Ruim 15.000 Surinamers bezitten de Surinaamse nationaliteit. Een onbekend aantal Surinamers verblijft zonder geldige verblijfsvergunning in Nederland.

Veel Surinamers kwamen ondanks de langdurige band tussen Suriname en Nederland - meer dan driehonderd jaar - onvoorbereid naar Nederland. Het wonen in troosteloze flatwijken was niet wat zij zich van het verblijf in Nederland hadden voorgesteld. Niet alleen het levensritme is anders dan in Suriname, maar ook de contacten met anderen zijn veel onpersoonlijker. Opleiding en vorming bleken een veel belangrijkere rol te spelen dan zij hadden verwacht. Dit alles betekende voor veel Surinamers een grote overgang en een moeizaam, voor velen nog niet voltooid, aanpassingsproces. Veel migranten hebben in Suriname wel een opleiding gevolgd, maar vaak voldoet deze niet aan de Nederlandse maatstaven. Deze achterstand in opleidingsniveau heeft voor een moeilijke positie van veel Surinamers op de arbeidsmarkt gezorgd. De werkloosheid onder hen is daarom nog altijd relatief hoog. In het jaar 2000 had 30 procent van de Surinaamse beroepsbevolking geen werk.

Nationale feestdag

De nationale feestdag in Suriname is 25 november. Dan wordt de onafhankelijkheid van Suriname gevierd (onafhankelijkheidsdag dus).

5.2 Nederlands Antillianen en Arubanen*Het land*

De Nederlandse Antillen, een autonoom deel van het Koninkrijk der Nederlanden, omvatten twee tot de Kleine Antillen behorende eilandengroepen in het Caribische gebied. De twee eilandengroepen zijn de Benedenwindse Eilanden - Aruba, Bonaire en Curaçao - en de Bovenwindse Eilanden - St. Eustatius, St. Maarten en Saba. Sinds 1986 maakt Aruba geen deel meer uit van de Nederlandse Antillen, maar is een zelfstandig eiland binnen het Koninkrijk der Nederlanden.

De bevolking

De bevolkingssamenstelling van de Nederlandse Antillen en Aruba vertoont een grote verscheidenheid, maar het aantal Afro-Amerikanen overheerst. Er leven verhoudingsgewijs heel weinig blanken. Hoewel het Nederlands op alle eilanden de officiële taal is, spreekt het overgrote deel van de bevolking op de Benedenwindse eilanden Papiaments. Op de Bovenwindse eilanden wordt voornamelijk Engels gesproken. De werkloosheid op de Antillen is hoog en een stelsel van sociale voorzieningen ontbreekt. Voor Antillianen die in eigen land weinig toekomstmogelijkheden zien, is de oversteek naar Nederland aantrekkelijk. Men hoopt op werk, scholing en goede huisvesting. Veel Antillianen lukt dat met hulp van familieleden redelijk. Toch is er onder de Antilliaanse beroepsbevolking in Nederland veel werkloosheid.

Geloof

De geloofsbeleving weerspiegelt de internationale herkomst van de Antilliaanse cultuur. Antillianen zijn overwegend rooms-katholiek. Op de Bovenwindse eilanden is een groot deel van de bevolking protestants als gevolg van de grote invloed van de Engelse koloniën in hun omgeving. Veel Antillianen geloven echter nog in magie en rituelen.

Antillianen en Arubanen in Nederland

Er woonden in het jaar 2000 ongeveer 110.000 Antillianen en Arubanen in Nederland. Ons land wordt daarom wel het zevende eiland van de Antillen genoemd. Net als Surinamers vestigen Antillianen en Arubanen zich voornamelijk in nieuwbouwwijken. Van de genoemde 110.000 Antillianen en Arubanen wonen er 44.000 in de zeven zogenaamde Antillianen-gemeenten. Van hen zijn er 20.000 tussen de 12 en 34 jaar oud. Volgens schat-

tingen van deze gemeenten zorgen 4.000 tot 10.000 van deze jongeren voor problemen omdat zij alleen staan en niet terug kunnen vallen op familie en vrienden.

Voor Antillianen en Arubanen geldt hetzelfde als voor andere groepen allochtonen op de Nederlandse arbeidsmarkt: knelpunten vormen vooral het lage opleidingsniveau en indirecte discriminatie door potentiële werkgevers. Met name dit laatste punt staat de laatste tijd weer volop in de belangstelling en ter discussie.

Antillianen en Arubanen komen over het algemeen naar Nederland om hier een opleiding te volgen, ervaring op te doen, rijk te worden en daarna terug te keren. De realiteit is echter dat weinigen teruggaan.

5.3 Turken

Het land

Turkije ligt op het kruispunt van Europa en Azië. Het is 23 keer zo groot als Nederland. Het Aziatische deel - Klein-Azië - en het Europese deel zijn van elkaar gescheiden door de Bosporus, de zee van Marmara en de Dardanellen. Een hangbrug over de Bosporus verbindt het Europese met het Aziatische deel van Turkije.

De bevolking

Turkije heeft, net als Nederland, een multiraciale samenleving. Alle mensen die in Turkije leven, hebben echter de Turkse nationaliteit. De bevolking telt ruim 60 miljoen mensen. Ongeveer 1,5 miljoen Turken werken in het buitenland, vooral in West-Europa en in landen in het Midden-Oosten. Van hen verblijven een miljoen Turken in Duitsland en 180.000 in Nederland. Daarnaast bevinden zich in Nederland ruim 10.000 en in Duitsland ongeveer 150.000 Koerdische gastarbeiders. De Koerden zijn een bergvolk dat in de grensgebieden van Turkije, Irak, Iran en Syrië leeft.

Geloof

Ongeveer 98 procent van de Turkse bevolking behoort tot de islam. Hoewel Turkije sinds 1923 een geseceulariseerde staat is - d.w.z. Kerk/religie en Staat/maatschappelijk leven staan los van elkaar - heeft de islam vooral op het platteland nog grote invloed op het maatschappelijk leven.

Turken in Nederland

Nederland is na Duitsland het land waar het grootste aantal Turkse migranten woont en werkt. Ruim 40 procent van de huidige Turkse bevolking in Nederland is jonger dan achttien jaar. Met name vanaf 1975 is de

Turkse bevolking jonger geworden. Oorspronkelijk kwamen er vooral mannelijke arbeidsmigranten uit Turkije naar Nederland. Vanaf 1975 kwam de migratie van jonge vrouwen met kinderen op gang, in het kader van de gezinshereniging met deze mannen. Een andere reden van de verjonging van de Turkse bevolking in Nederland werd en wordt veroorzaakt door de migratie van jonge alleenstaande Turkse mannen en vrouwen met het oog op het sluiten van een huwelijk met de tweede en volgende generatie Turken in Nederland (gezinsvorming).

Nationale Feestdagen

Er zijn veel nationale feestdagen in Turkije, waaronder 23 april en 29 oktober, de dag waarop in 1923 de republiek Turkije werd uitgeroepen.

5.4 Marokkanen

Het land en de bevolking

Marokko ligt in Noordwest-Afrika en is een van de zogenaamde 'Maghreb-landen'. Het aantal inwoners bedroeg eind 1999 28.500.000. De hoofdstad is Rabat met 900.000 inwoners. De Berbers, van wie nog slechts 36 procent Berber in culturele zin kan worden genoemd, bewonen vooral de gebieden van de Hoge- en Midden-Atlas en zijn voorland, het stroomgebied van de Sous en de Rif.

Geloof

De staatsgodsdienst van Marokko is de soennitische islam; 98 procent van de bevolking behoort hiertoe. De koning, afkomstig uit de sinds 1669 aan de macht zijnde dynastie van de Alawieten wordt vanwege zijn afstamming van Mohammed als geestelijk leider beschouwd. Hij zou tot de ahl al-bait of de familie van de profeet Mohammed behoren. In Marokko is de godsdienst dan ook tegelijkertijd een sociaal en staatkundig stelsel. Dat betekent dat wetten en gewoonten een godsdienstige basis hebben. Zo is een zeer gedetailleerd rechtsstelsel ontstaan dat regels bevat voor alle aspecten van het leven. De koran is het heilige boek in de islam. Het is geschreven in middeleeuws Arabisch, dat ook voor geletterde Marokkanen niet te begrijpen is. Op de eenvoudige koranschool die veel Marokkanen enkele jaren bezoeken, leert men slechts de hoofdzaken van de officiële islam. Zo is er altijd ruimte gebleven voor het geloof volgens lokale tradities, overgeleverd van generatie op generatie. Daarin spelen ook elementen van vóór de islam nog een rol zoals heiligenverering en het geloof in het boze oog en kwade geesten.

Marokkanen in Nederland

Arbeidsmigratie naar het buitenland is in Marokko al sinds de jaren'50 bekend. Heel duidelijk zijn er in Marokko enkele gebieden aan te wijzen van waaruit emigratie plaats vond. Vooral de overbevolkte oostelijke Rif en de westelijke Anti-Atlas zijn belangrijke herkomstgebieden van gastarbeiders. Veel mannen uit de oostelijke Rif werkten vroeger als arbeider op de Franse landbouwbedrijven in het nabije Algerije. Vanaf de jaren zestig kwamen ze als gastarbeider naar de rest van Europa. Momenteel werken tussen de 0,6 en 1 miljoen Marokkaanse gastarbeiders in Frankrijk (40 %), Nederland (ca. 168.000), Duitsland en België. De meeste Marokkanen in Nederland zijn afkomstig uit de plattelandsgebieden en het Rifgebergte (Berbers). Van de in Nederland verblijvende Marokkanen vestigde 48 procent zich in een van de vier grote steden in de Randstad, met name in de oude buurten en redelijk verdeeld over de stad. De laatste jaren is er sprake van een dalende tendens van het aantal kinderen onder Marokkaanse immigranten. Opvallend is wel dat in de leeftijdsgroep boven de vijftig jaar de remigratie vrij hoog is en toeneemt.

Isolement

Voor een groot deel van de Marokkaanse bevolking geldt dat er nauwelijks sprake is van integratie in de Nederlandse samenleving. Deze groep heeft problemen met de Nederlandse taal, een relatief hoge werkloosheid en een gebrek aan onderwijs. De Marokkanen proberen in Nederland te leven zoals in Marokko. Over het algemeen onderhouden ze alleen uit zakelijke motieven contact met Nederlanders. Sommigen voeren als argument hiervoor aan dat de Nederlandse samenleving erg verschilt van de Marokkaanse. De Marokkanen wantrouwen met name de bemoeienis van de Nederlandse overheid in de vorm van belastingen en administratieve zaken omdat de verhouding met hun eigen overheid weinig positief was. Dit werd mede veroorzaakt door de van oudsher grote mate van zelfstandigheid van de verschillende (berg)stammen in de Marokkaanse samenleving.

De familie wordt nog steeds als zeer belangrijk beschouwd. Het gebrek aan scholing maakt dat veel zaken niet worden begrepen en dat wekt weer wantrouwen. Onvoldoende kennis van de Nederlandse taal en cultuurverschillen spelen daarbij ook een belangrijke rol. Woorden als eergevoel, fatalisme, nalatigheid, regionalisme (= het cultiveren van de aparte tradities als dialect, klederdracht, zeden en gewoonten) en een sterk gevoel voor beleefdheid zijn sterk op Marokkanen van toepassing. De gebrekkige communicatie tussen Marokkanen en Nederlanders en de achterstandspositie van de Marokkaanse gemeenschap in Nederland kunnen voor een belangrijk deel uit het bovenstaande worden verklaard. Om de achterstand van de Marokkanen weg te werken

en hen uit hun geïsoleerde positie te halen, is extra aandacht voor deze punten noodzakelijk. Met name in de grote steden in de Randstad komen jonge Marokkanen steeds vaker in aanraking met justitie.

Nationale feestdag

De nationale feestdag in Marokko is 3 maart. Dit is de dag waarop koning Hassan II in 1961 de troon besteeg.

5.5 Chinezen

Het land en de bevolking

China is een Volksrepubliek - officieel: Zhongguo - in Oost-Azië. De hoofdstad is Peking-Beijing. De schattingen over de omvang en groei van de bevolking lopen nogal uiteen. Officieel woonden eind 1994 1.199 miljoen mensen in China, inclusief Hong Kong, Macau en Taiwan. Onofficiële bronnen noemden echter een inwoneraantal van 1.300 miljoen. Uitgezonderd Hong Kong, Macau en Taiwan, wonen er naar schatting 15 tot 30 miljoen Chinezen in het buitenland, hoofdzakelijk in Zuidoost-Azië.

Geloof

De moderne ontwikkelingen vanaf het midden van de twintigste eeuw hebben een sterk desintegrerend effect gehad op het taoïsme en boeddhisme, de traditionele godsdiensten van China. Met name tijdens en na de Culturele Revolutie werd van staatswege actief campagne gevoerd tegen de godsdienst in het algemeen en tegen het confucianisme; de meeste religieuze instellingen werden gesloten. Na 1977 veranderde deze politiek, hetgeen in 1982 tot een grondwetswijziging leidde die het recht van de Chinese burger op een vrije geloofsbelijdenis vastlegde. Vele kerken, tempels en moskeeën werden daarna heropend.

Chinezen in Nederland

De Chinese gemeenschap in Nederland telt tussen de 45.000 en de 65.000 personen. Hun aantal staat niet precies vast omdat op grond van papieren niet goed uit te maken is wie Chinees is en wie niet. Zo heeft een Chinees uit Hongkong een Engels paspoort. De Chinese gemeenschap in Nederland bestaat in ieder geval uit een aantal groepen met uiteenlopende achtergronden. Zij verschillen niet alleen wat land van herkomst betreft, maar ook qua migratiegeschiedenis en hun positie in de Nederlandse samenleving. Er kunnen grofweg vier categorieën Chinezen worden onderscheiden:

- 1 Indonesische Chinezen - ook wel Peranakan genoemd. Zij zijn gemigreerd omstreeks of geruime tijd na de onafhankelijkheid van Indonesië in 1949. Hun aantal bedraagt ongeveer 7.000.
- 2 Surinaamse Chinezen, gemigreerd na het uitroepen van een onafhankelijk Suriname in 1975. Het gaat om 3.000 tot 4.000 Chinezen.
- 3 Vietnamese Chinezen. Zij zijn om politieke redenen gemigreerd en als vluchteling in ons land opgenomen. Het betreft 3.000 Chinezen.
- 4 Chinese migranten die in de periode van 1946 tot 1987 uit voornamelijk sociaal-economische overwegingen naar Nederland zijn gekomen. De meeste Chinezen uit deze groep zijn werkzaam in Chinese of Chinees-Indische restaurants. Zij zijn grotendeels afkomstig uit de Volksrepubliek China en Hongkong en voor een klein deel uit Singapore, Maleisië, Taiwan en Macau. Deze groep Chinezen is het grootst.

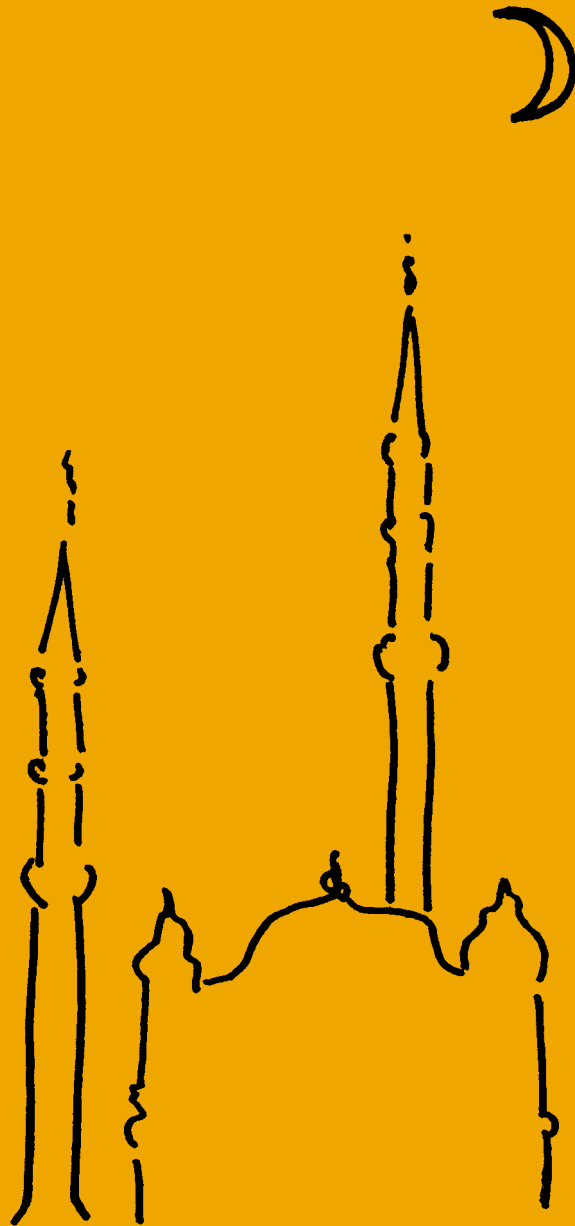
In Nederland kennen wij vooral de Chinezen uit de vierde categorie, die zelf ook uit twee groepen bestaat. Dit zijn de Kantonezen en Zhejiangers van het platteland van de Volksrepubliek China en de - meer op het westen gerichte - migranten uit Hongkong. Ongeveer 80 procent van deze Chinezen heeft zich gespecialiseerd in een economische sector: het Chinese of Chinees-Indische restaurant. Vooral in de jaren zestig en zeventig breidde deze bedrijfstak zich succesvol uit over het hele land. Inmiddels is het verzadigingspunt voor het Chinese restaurant bereikt waardoor de werkloosheid ook bij Chinezen haar intrede heeft gedaan. Hierdoor keert de Chinese gemeenschap - die lange tijd op zichzelf stond - het gezicht de laatste jaren meer naar de Nederlandse samenleving. De relatief stabiele positie van de Chinese immigranten in Nederland wankelt dus.

Chinezen en het allochtonenbeleid

De meeste Chinezen die werkzaam zijn in de horecasector leven geïsoleerd in hun kern c.q. familiegemeenschappen. De familiebanden zijn sterk en men probeert problemen binnenskamers op te lossen. De zelfgekozen isolatie en de hechte familiestructuur hebben ervoor gezorgd dat de Chinezen jarenlang niet als minderheidsgroep werden gezien. Hierdoor konden zij geen aanspraak maken op bepaalde regelingen en subsidies. Vaak wilden zij dat ook niet. Zaken als Chinese scholen betaalden zij uit eigen zak. Nu het met de Chinese horeca minder florissant gaat en er minder donaties binnenkomen, wordt er schoorvoetend een beroep gedaan op de Nederlandse overheid. Door het Centraal Bestuur voor de Arbeidsvoorziening worden Chinezen op dit moment erkend als minderheidsgroep met een achterstandpositie.

Nationale feestdag

De nationale feestdag in China is 1 oktober, de dag waarop in 1949 de Volksrepubliek China een feit werd.

6 RELIGIES EN LEVENSOVERTUIGINGEN

Als je als pedagogisch medewerker op de hoogte bent van de verschillende gebruiken en gewoonten van de jongeren in je leefgroep, kun je deze ook beter uitleggen aan de jongeren zelf. Jij kunt hen helpen rekening met elkaar te houden en elkaar te respecteren. Veel gebruiken hangen samen met religies. Daarom geven we in dit hoofdstuk kort achtergrondinformatie over enkele godsdiensten en levensovertuigingen. Hierbij is gekozen voor de meest voorkomende religies bij jongeren in de jeugdzorg.

6.1 Het Christendom

Het geloof

Geen enkele godsdienst heeft zoveel invloed en macht uitgeoefend op de gehele westerse cultuur en op culturen in Zuid-Amerika en Afrika als het christendom. Er zijn veel verschillende soorten kerken en christenen, maar in het algemeen geldt dat christenen in één god geloven - het is een monotheïstische godsdienst. Deze god is schepper van het heelal en dus ook van de mens. De christelijke cultuur heeft gezorgd voor een hoog plichtsbesef, schuldgevoelens als we 'nee' zeggen, soberheid en zuinigheid. De drie kernwoorden van het christendom zijn geloof, hoop en liefde, vaak gesymboliseerd door een kruis, een anker en een hart. Volgens deze religie hebben mensen de opdracht God en elkaar lief te hebben, maar laten zij het steeds afweten doordat zij met hun vrije wil voor de zonde kiezen, dat wil zeggen het kwaad en de liefdeloosheid. De zoon van God, Jezus Christus, kwam op aarde om te leven zoals God het graag wil, zodat de mensen aan hem een voorbeeld konden nemen. Op hem is deze religie gebaseerd. Christenen geloven in leven na de dood; in een toekomst van vrede en vriendschap in het Koninkrijk van God. Dat is het ideale leven zoals God het bij de schepping heeft bedoeld. Over God wordt vaak gesproken als een drie-eenheid: de Vader (God), de zoon (Jezus) en de Heilige Geest.

De bijbel

Het ware verhaal over Gods omgang met de mensen en hun verlossing uit de zonde staat volgens de christenen in de bijbel. De bijbel is een verzameling van meer dan zestig boeken en bestaat uit het Oude en het Nieuwe Testament. Het Oude Testament vertelt hoe God de wereld schiep en samen met Zijn volk op weg ging naar het beloofde land; het Nieuwe Testament omvat de verhalen over de geboorte, het leven en sterven van Jezus. Deze verhalen zijn in een periode van meer dan duizend jaar ontstaan en door veel verschillende schrijvers geschreven. De bijbel is het meest verkochte boek ter wereld.

De kerk

Christenen zijn lid van een 'kerk', dat wil zeggen een plaatselijke, landelijke of wereldwijde groep van gelovigen. Binnen het christendom bestaan veel verschillende groepen en stromingen. Het gebouw waar de gelovigen bijeen komen om hun geloof te belijden, te bidden, wordt ook kerk - huis van de Heer - genoemd. Kerkgebouwen hebben vaak een toren - als bewijs van eer aan God - en de plattegrond vormt vaak een kruis. Tot het jaar 1054 was er maar één algemene kerk: de katholieke. Toen vond er een splitsing plaats in de oosters-orthodoxe kerk - nu nog te vinden in Rusland en Griekenland - en de rooms-katholieke kerk onder leiding van de bisschop van Rome, de paus. De tweede grote scheiding kwam in de zestiende eeuw door Luther en Calvijn: de protestanten scheidden zich af van de katholieken uit protest tegen de paus en de rooms-katholieke kerk. Protestanten baseren de waarheid over hun geloof op de bijbel (Gods woord); Christus is het hoofd van hun kerk. De paus is het hoofd van de rooms-katholieke kerk. Hij heeft de bevoegdheid om de waarheid over het geloof te verkondigen. Rooms-katholieken leggen verder het accent op kerk en traditie terwijl protestanten de nadruk op de bijbel als Gods woord leggen. Rooms-katholieken vereren Maria en andere heiligen. Protestanten doen dit niet. De kerkgebouwen van rooms-katholieken en protestanten weerspiegelen de genoemde verschillen: een rooms-katholieke kerk is vaak rijk versierd met schilderijen en beelden van de heiligen die zij vereren terwijl de protestantse kerken sober zijn ingericht.

Binnen de protestantse wereld bestaan ook vele kerken en stromingen. De grootste groepen in Nederland, de Nederlandse Hervormde kerk, de Gereformeerde kerken en de Evangelisch-Lutherse Kerk zijn bezig zich te verenigen in de 'Samen op weg kerken'. Daarnaast bestaat een aantal kerkgenootschappen, waarvan we hier alleen de afgescheiden gereformeerden of 'zwartekousenkerken' noemen. Deze zijn bekend zijn om hun strenge voorschriften en leefregels en hun politieke partijen GPV, RPF en SGP.

De versplintering van het christendom is veel christenen een doorn in het oog. In het begin van de vorige eeuw ontstond de Oecumenische beweging, die streeft naar het dichterbij elkaar brengen en uiteindelijk samengaan van de verschillende kerken.

In het algemeen geldt overigens dat de kerksheid en kerkelijkheid in Nederland erg afnemen: in 2020 zou nog maar 25 procent van de Nederlandse bevolking lid zijn van een kerk. Nu is dat 40 procent. Het traditionele christelijke geloof wordt onder andere aan het wankelen gebracht doordat er de afgelopen twintig jaar steeds meer discussie is ontstaan onder bijbelonderzoekers en theologen over de historische betrouwbaarheid van het Nieuwe Testament (de evangeliën). Zo geloven steeds meer mensen dat Jezus weliswaar een belangrijke profeet, maar een gewoon mens is geweest.

Christenen in de wereld

Jezus gaf zijn discipelen de opdracht zijn leer te verkondigen 'tot aan de einden van de aarde'. Dat begon in het Midden-Oosten, waar nog steeds enkele miljoenen christenen wonen, temidden van moslims en joden. In alle werelddelen zijn christenen en kerken te vinden, maar vooral in Europa, Noord- en Zuid-Amerika, Australië en Oceanië. In Afrika, ten zuiden van de Sahara, groeit hun aantal het snelst. In Azië vormen de christenen in de meeste landen slechts een kleine minderheid. Toch treffen we grote kerken aan op de Filippijnen - 94 procent van de bevolking daar is christen- en in Korea (28 procent), Indonesië (10 procent) en India (4 procent).

Christelijke feesten en het leven van Jezus Christus

Het christendom is gebaseerd op het leven van Jezus Christus. Alle christelijke feesten hebben te maken met gebeurtenissen in zijn leven. Deze vormen tevens de kernpunten van het christelijk geloof. Samen vormen de christelijke feesten het kerkelijk jaar. Dit jaar begint op de eerste zondag van advent, een periode van vier weken waarin naar de geboorte van Jezus wordt uitgekeken. Met Kerstmis wordt de geboorte van Jezus gevierd. Zijn geboortedag is officieel het begin van onze jaartelling. Volgens de bijbelse verhalen trok Jezus met zijn leerlingen door het land Palestina, genas mensen, kwam op voor armen en verschoppelingen en predikte het Koninkrijk van God. Hij wekte hiermee ergernis bij de godsdienstige leiders van zijn volk, die hem ervan beschuldigden dat hij God beledigde. Zij klaagden hem aan bij de Romeinse overheid, die hem tot de kruisdood veroordeelde. Jezus was toen 33 jaar. De dag waarop Jezus werd gekruisigd wordt Goede Vrijdag genoemd. Dit is een dag van rouw die 'goed' wordt genoemd omdat de christenen geloven dat het sterven van Jezus de mensheid verzoening en verlossing heeft gebracht. De dag vóór Goede Vrijdag heet Witte Donderdag. Op deze dag wordt het laatste avondmaal van Jezus met zijn discipelen gevierd. Met Pasen wordt Jezus' opstanding uit de dood gevierd. Dit is het belangrijkste christelijke feest. In het Nieuwe Testament wordt beschreven hoe het graf van Jezus op de ochtend van Pasen leeg werd gevonden en dat hij na zijn dood en opstanding nog aan zijn leerlingen is verschenen. Hieraan herinneren twee feesten die na Pasen worden gevierd: Hemelvaartsdag en Pinksteren. Hemelvaartsdag valt veertig dagen na Pasen, altijd op een donderdag. Herdacht wordt dat Jezus afscheid nam van zijn leerlingen en 'ten hemel voer'. Tien dagen daarna wordt Pinksteren gevierd. Dit feest is gebaseerd op het bijbelverhaal dat Jezus' leerlingen 'de Heilige Geest' - een soort kracht of inspiratie van God - ontvingen. Daarna gingen zij de leer van Jezus Christus - het evangelie of de blijde boodschap - onder de mensen verkondigen. Van Pinksteren wordt ook gezegd dat het de geboorte van de kerk is. Tot slot: veertig dagen vóór Pasen is het vastentijd. De drie dagen voordat deze periode van inkeer en bezinning begint, vieren de rooms-katholieke gelovigen het Carnaval.

Waarmee moet je als pedagogisch medewerker rekening houden?

Als je met christelijk gelovige cliënten te maken hebt, moet je rekening houden met een aantal zaken. In hoeverre dit nodig is, hangt sterk af van de mate waarin het christelijk geloof wordt beleden. Zoals we eerder al beschreven, zijn sommige kerkgenootschappen en stromingen veel strenger in hun leer dan andere. Je moet rekening houden met de christelijke feestdagen en een eventuele behoefte aan zondagsrust. Daarnaast moet je weten dat christenen bidden. Dit kunnen zij in de kerk doen, maar ook op alle andere mogelijke plaatsen. Bij veel christelijke gezinnen en instellingen is het gebruikelijk voor en na de maaltijd te bidden. Zij danken God dan bijvoorbeeld voor het voedsel. Vloeken geldt voor veel christenen als een zonde en vaak hebben zij specifieke normen en waarden op het gebied van seksualiteit en het thema 'leven en dood'. Christenen eten van oorsprong op vrijdagen en vastendagen geen vlees, maar velen houden zich hier niet meer aan. Sommige christenen hebben behoefte aan pastorale begeleiding en betonen respect aan zaken in de woning, zoals de bijbel of een kruis aan de muur. Er zijn christelijke groeperingen - Jehova's Getuigen en sommige katholieken in Limburg - die geen verjaardagen vieren. De Limburgse katholieken vieren soms de naamdag van de heilige naar wie ze zijn genoemd.

6.2 De islam

Het geloof

Het is moeilijk te spreken over dé islam. De mensen die dit geloof aanhangen, moslims, voelen zich onderling verbonden, maar de manieren waarop deze religie wordt beleefd, kunnen sterk van elkaar verschillen. Islam betekent letterlijk 'overgave, onderwerping en gehoorzaamheid aan de wil van God (Allah)'. Moslim betekent 'hij of zij die zich onderwerpt aan Allah', maar ook 'hij of zij die vrede sluit met zijn naaste'. Binnen de islam streven mensen naar verdraagzaamheid, sympathie, toenadering en harmonie. De islam kent absolute verboden zoals onreine handelingen, het eten van varkensvlees en het gebruiken van alcohol. Moslims geloven in een leven na de dood en in voorbeschikking. Net als het christendom is de islam een monotheïstische godsdienst die in het Midden-Oosten is ontstaan. De moslims geloven dat God steeds nieuwe profeten - waaronder Jezus - naar de mensen zendt om hen te vertellen dat zij zich aan zijn wil moeten onderwerpen. Mohammed, die rond 570 na Christus in de heilige stad Mekka werd geboren, is de laatste profeet. Hij stierf in 622. Hier begint de islamitische jaartelling, de groei van de islam en het ontstaan van de islamitische staat.

In de islam zijn geloof en levenswijze zeer met elkaar verweven. De voorschriften waaraan iedere moslim zich moet houden zijn samengevat in 'de vijf zuilen van de islam':

- De geloofsbelijdenis - de shahada - is richtsnoer van het leven: 'er is geen God dan Allah en Mohammed is zijn profeet'.
- Vijfmaal per dag bidden - de salat. De gelovige moet zich wassen voor het bidden, om rein te zijn. Het bidden kan de hele dag van zonsopgang tot zonsondergang, in een reine ruimte, met het gezicht naar het oosten gericht. Honden, varkens, uitwerpselen en urine zijn onreine zaken.
- Vasten. Een belangrijke vastenperiode is de ramadan, de negende maand van het islamitische jaar. Er wordt gedurende dertig dagen gevast tussen zonsopgang en zonsondergang. Vasten betekent niet eten, drinken, roken, liegen, schelden, twisten of lasteren en seksuele onthouding. Op deze wijze ervaren moslims wat het betekent honger te hebben. Ook dient deze periode voor bezinning, geestelijke en lichamelijke reiniging, zelfbeheersing en geestelijke groei. Zieke, zwakke en oude mensen, kinderen en menstruerende vrouwen worden uitgezonderd van de ramadan. De ramadan valt elk jaar elf dagen eerder, want het islamitisch jaar heeft 354 dagen.
- Geven aan de armen - de zakat. Iedere moslim is verplicht een deel van zijn verdiensten (2,5 procent van het jaarinkomen) af te staan aan minder bedeelden. De zakat beoogt het hart van de gever te reinigen. In het hiernamaals zal Allah de zakat in veelvoud terugbetalen.
- De bedevaart naar Mekka - de Hadj of pelgrimstocht. Elke moslim die daartoe in staat is, moet tenminste een keer in zijn leven naar Mekka, in de periode voorafgaand aan het offerfeest.

De koran

Het heilige boek van de islam is de koran. Deze vertoont veel overeenkomsten met de bijbel. De moslims beschouwen de koran als de laatste en definitieve openbaring van God. Volgens de geschiedenis van de islam is de koran een woordelijke herhaling van een boodschap van God (Allah), via de aartsengel Gabriël aan Mohammed. Hij wordt beschouwd als de profeet die de Arabieren de koran bracht. Het boek is geschreven in het Arabisch, dat door moslims als een heilige taal wordt gezien. In de koran staat dat iedere moslim verplicht is de islam bekend te maken.

Stromingen in de islam

Na de dood van Mohammed ontstonden in de islam twee hoofdstromingen: de soennieten en de sjiieten. De soennieten sluiten opvolging van Mohammed uit. De koran wordt uitgelegd door onderling overleg tussen wetgeleerden. Vijfentachtig procent van de moslims is soenniet. De sjiieten - 10 procent van de moslims - zien de imam als drager van religieus gezag. Zij beschouwen de imams als opvolgers van Ali, die op zijn beurt de opvolger van Mohammed was. De meeste sjiieten wonen in Iran en Irak, onder het gezag van ayatollahs. In Iran is onder de ayatollah Khomeiny een islamitische staat opgericht. Hier is sprake van islamitisch fundamentalisme: een stroming van radicale orthodoxe moslims die streven naar samenlevingen waarin de islam en de koran alles bepalen. Dit betekent dat er geen scheiding is tussen religie en politiek. De imams zijn zowel geestelijk als politiek leider. Ook Marokko is een islamitische staat: de wet is gebaseerd op de islam en Koning Hassan II leidt zijn land zowel politiek als religieus. In de republiek Turkije zijn staat en godsdienst gescheiden. In Nederland zijn de meeste moslims soennieten. Daarnaast zijn er moslims die de islam vanuit een westerse achtergrond beleven. Zij geven een nieuwe invulling aan het stelsel van leefregels, de Sharia.

Moskeeën en gebedshuizen

De moskee is het islamitische gebedshuis. Hier worden gebedsdiensten gehouden en religieuze feesten gevierd. Daarnaast is de moskee vooral een ontmoetingsplaats voor moslims. Vaak ook is er aan een moskee een koranschool verbonden waar kinderen godsdienstles krijgen. In Nederland wordt de vrijdagse gebedsdienst - vrijdag is de heilige dag voor moslims - vaak naar de zondag verschoven omdat dit beter in onze samenleving past.

Nederland telt tussen de drie- en vierhonderd moskeeën en ongeveer zestig ruimten die als gebedsruimte worden gebruikt. Soms zijn het omgebouwde kerken. De grootste moskee staat in Zaandam: de Turkse Sultan Achmed-Moskee.

Moslims uit heel de wereld in Nederland

Het aantal moslims in de wereld wordt geschat op 1,2 miljard. Dit is ongeveer 25 procent van de wereldbevolking. In West-Europa wonen er momenteel 7 miljoen. Met ruim 800.000 aanhangers is de islam de tweede godsdienst van Nederland. Deze Moslims zijn afkomstig uit Turkije, Marokko, de Molukken, Indonesië, Egypte, Bosnië, Tunesië, Irak, Iran, Somalië en Nederland zelf. De meeste moslims wonen in de grote steden.

Islamitische feesten

De belangrijkste islamitische feesten zijn het offerfeest en het suikerfeest. Het offerfeest valt samen met het einde van de pelgrimstocht naar Mekka. Tijdens het feest wordt in ieder gezin een dier - meestal een schaap - ritueel geslacht. Slechts een deel hiervan is voor het gezin zelf, de rest gaat naar vrienden en arme mensen. Op deze dag wordt herdacht dat Abraham een schaap aan God mocht offeren in plaats van zijn enige zoon Ismaël. Het suikerfeest is een feest van vreugde aan het einde van de ramadan: de huizen worden schoongemaakt, er wordt uitgebreid gekookt, iedereen doet zijn mooiste kleren aan en kinderen en arme mensen krijgen cadeaus. Andere feesten zijn: het nieuwjaarsfeest, een dag waarop aalmoezen aan arme mensen worden gegeven en begraafplaatsen worden bezocht; het Asurafeest, in de eerste maand van het nieuwe jaar en het Muludfeest, de geboortedag van Mohammed. Tijdens dit laatste feest staan kinderen centraal. Omdat de islamitische kalender elf dagen korter is dan de onze, vallen de religieuze feesten en de ramadan voor ons elk jaar elf dagen eerder.

Waarmee moet je als pedagogisch medewerker rekening houden?

De islam is verankerd in het dagelijks leven van moslims. Er zijn dus veel gebouwen waar je rekening mee moet houden als je met een moslim te maken hebt, ook als deze niet streng gelovig is.

— *De ramadan*

Als groepsleider is het van belang te weten wanneer de ramadan begint. Dit is elk jaar anders omdat de islamitische kalender met de maanstand rekent. Tijdens de ramadan raken mensen vermoeid omdat het leven zich voor een deel 's nachts afspeelt. In de zomer is de ramadan extra zwaar omdat de dagen dan lang zijn. Het vasten duurt dan ongeveer achttien uur.

— *Reinheid*

In de koran staan allerlei regels die te maken hebben met hygiëne en gezondheid. Eerder kwam al aan de orde dat moslims rein moeten zijn als ze bidden. Ook de gebedsruimte moet rein zijn. Verder heeft het besnijden van islamitische jongens met hygiëne te maken. Dit besnijden is verplicht en gaat met festiviteiten gepaard. De besnijdenis kan plaatsvinden tussen de achtste dag na de geboorte en het achtste levensjaar en wordt uitgevoerd door een arts of een verpleegkundige. Een moslim is zelf verantwoordelijk voor zijn lichaam en zijn gezondheid.

— *Bidden*

De moslim bidt vijfmaal per dag en er is een gezamenlijk gebed op vrijdagmiddag. Dit laatste gebed is verplicht voor alle mannen die in staat zijn mee te doen.

— *Kledingvoorschriften*

Mannen moeten zich bedekken van navel tot knieën. De rest van hun lichaam mogen zij tonen. Vrouwen en meisjes moeten vanaf hun negende jaar een hoofddoek of sluier dragen en hun hele lichaam bedekken, uitgezonderd het gezicht en de handen. Het haar mag niet worden gezien. Strakke kleding of kleding die het lichaam toont, is niet toegestaan. Moslimvrouwen mogen zich niet opmaken of parfum dragen als ze naar buiten gaan. Thuis hoeven zij hun haar niet te bedekken voor ouders, broers of ooms.

Niet alle islamitische vrouwen bedekken hun hoofd. Dit is een beslissing die een vrouw zelf kan nemen, in overleg met Allah. Daar staat niemand tussen.

— *Voedingsvoorschriften*

Het eten van onreine dieren (varken, hond, paard) en het drinken van alcohol zijn verboden. Een moslim mag alleen vlees eten van ritueel geslachte dieren. Ritueel slachten is onder het aanroepen van Allah het dier de keel doorsnijden, het dood laten bloeden en onmiddellijk slachten.

— *Seksualiteit*

Moslims mogen geen seks hebben voor ze zijn getrouwd. Een ongetrouwde vrouw hoort maagd te zijn.

De man-vrouwrelatie in de islam wordt beheerst door de angst voor voor- en buitenechtelijk geslachtsverkeer. Daarbij staat ook de familie-eer op het spel: een vrouw of meisje dat seksueel contact met een vreemde man heeft gehad, verliest haar eer en kan niet meer worden uitgehuwelijkt. De kledingvoorschriften voor vrouwen hangen hiermee samen. Ze voorkomen dat de lust van vreemde mannen wordt opgewekt. Dit soort normen kan gevolgen hebben voor mannelijke medewerkers: als je op bezoek gaat in een islamitisch gezin, kan het gebeuren dat de vrouw des huizes je geen hand wil geven; als je een islamitische collega in de stad tegenkomt, mag je eigenlijk niet laten merken dat je haar kent.

Dit alles verandert natuurlijk bij de jongere generaties moslims. Er zijn steeds meer moslims die vrouwen veel meer vrijheid willen geven. Ook het onderwerp homoseksualiteit begint heel langzaam bespreekbaar te worden.

— *Collectivisme*

Moslims denken en handelen veelal collectivistisch. In het westen is men meer individualistisch ingesteld. Moslims denken 'wij' in plaats van 'ik'. Het groepsbelang staat centraal; het streven naar harmonie is belangrijker dan zelfverwerkelijking; het relationele aspect is belangrijker dan het zakelijke; gezichtsverlies en schaamtegevoel wegen zwaarder dan verlies van zelfrespect en schuldgevoel; in de godsdienst gaat het meer om doen dan om geloven.

6.3 Het hindoeïsme

Het geloof

Het hindoeïsme is een complexe levensbeschouwing, waarin vele overtuigingen naast elkaar bestaan.

Hindoes geloven in de oerziel of oerkracht waaruit de schepping en het heelal zijn ontstaan. Deze oerkracht kan worden beschouwd als God. Het hindoeïsme kent wel 30 miljoen goden. Het is een polytheïstische godsdienst. Drie goden worden speciaal vereerd: Brahma, de god van de schepping; Vishnu, de liefdegod, helper van de mensen en Shiva, de god van de vernietiging. Al deze goden worden echter ook gezien als manifestaties van Brahman: de ene, de absolute, de oneindige, de almachtige. Brahman kan alles: hij heeft de wereld geschapen en zorgt dat deze blijft bestaan; hij laat sterven en herboren worden; hij is overal en iedereen draagt de kwaliteiten van God in zich. Door middel van meditatie en yoga probeert de Hindoe de goddelijke vonk in zichzelf te ontdekken.

Hindoes geloven in reïncarnatie. Hun einddoel is terug te keren tot God en verlost worden uit de kringloop van wedergeboortes. Dit is de verlossing of moksha waar alle Hindoes naar toe leven. Hiermee hangt de karmaleer samen: de mens verricht daden met als hoogste doel het bereiken van God. Hindoes kiezen een leraar of goeroe die hen begeleidt en de weg wijst. De weg naar verlossing kan vele levens in beslag nemen.

Hoe iemand wordt wedergeboren, onder welke omstandigheden en in welk lichaam, bepaalt diegene zelf: wie goed heeft geleefd, gaat erop vooruit en wie slechte dingen heeft gedaan, valt terug. Volgens het hindoeïsme is het aardse bestaan vooral lijden is, als gevolg van de eigen daden. Een ander in zijn nood helpen of je laten helpen, ligt in dit geloof niet voor de hand: aanvaarding van het eigen karma is geboden.

De Dharma is de plicht tot wederdienst. Deze geldt tussen mensen onderling en tussen mensen en goden. Hindoes geloven dat er vijf schulden - rins - bestaan, die iedereen tijdens zijn leven moet inlossen. Dit wordt gedaan door godenverering en het brengen van offers. Volgens de religieuze voorschriften moet de (oudste) zoon de offerplichten nakomen. Het hebben van een zoon is voor Hindoes daarom erg belangrijk.

Het hindoeïsme en India

Het hindoeïsme is drieduizend jaar voor Christus in India ontstaan. Het kent geen stichter of profeet.

Deze religie is nauw verbonden met de traditie en geschiedenis van India en zijn sociale systeem. De Ganges, de heilige rivier, voorziet het land van water en is het symbool van een leven zonder einde. Varanasi - aan de Ganges - is de heilige plaats en dé plaats waar een Hindoe wil sterven. Na een crematie wordt de as van de

overledene over de rivier uitgestrooid en wordt het leven voortgezet. In Nederland strooien Hindoes de as van overledenen over zee uit die, zo redeneren zij, met de Ganges in verbinding staat.

Het sociale leven van de Hindoes in India wordt geregeld door het kastenstelsel. Ieder mens wordt in een bepaalde kaste geboren en komt daar tijdens zijn leven niet uit. Trouwen buiten de eigen kaste is bijvoorbeeld niet mogelijk. Iedere kaste heeft specifieke gebruiken en rituelen. Er zijn vijf hoofdgroepen: de brahmanen of priesters, de ksatriya's of militairen, de vaisya's of kooplieden, de sudra's of arbeiders en boeren en de paria's of onaanraakbaren. Jongeren komen steeds meer in opstand tegen het kastenstelsel dat de ontwikkeling van een heleboel mensen haast onmogelijk maakt en willen er uitbreken.

De grote Mahatma Ghandi was al tegen de handhaving van het kastenstelsel. Er is een prachtige verfilming van zijn leven: 'Ghandi' geheten (van filmregisseur Richard Attenborough, 1982).

Mahatma Ghandi heeft zich zijn hele leven ingezet voor de verbetering van de levensomstandigheden van de Indiërs - met name de paria's - en voor de bevrijding van zijn land van de Engelse overheersing.

Heilige boeken

Hindoes hebben geen boek zoals de bijbel of de koran. Hun belangrijkste heilige boeken zijn de Veda's, die ongeveer drieduizend jaar oud zijn. Deze heilige geschriften bevatten kennis die door Brahma aan enkele heiligen is geopenbaard. Daarnaast wordt veel waarde gehecht aan de Upanishaden, waarin de woorden uit de Veda's worden uitgelegd. De oudste heilige boeken zijn in het Sanskriet geschreven, de klassieke oude (schriftelijke) Indiase taal. Het beroemdste geschrift is de Bhagavad Gita. Dit 'boek van devotie' is een samenspraak tussen Krishna, heer van Devotie, en Arjuna, prins van India.

Hindoetempels

Hindoes belijden hun geloof in hindoeïstische tempels. Maar ze hebben geen tempel nodig om te geloven en te bidden. Nederland heeft geen hindoeïstische tempels. Meestal behelpen de Hindoes in Nederland zich met een verbouwd woonhuis. Veel families hebben een huisaltaar en houden de dagelijkse godsdienstoefeningen thuis. Hindoes bidden veel; hiervoor bestaan geen vaste tijdstippen. Bidden gebeurt onder andere in de vorm van gesproken of gezongen mantra's (dit zijn spreuken die steeds worden herhaald). Ook muziek speelt een belangrijke rol in het hindoeïsme.

Hindoes in de wereld

Er zijn op de wereld 814 miljoen Hindoes. Ruim 80 procent van hen woont in India. In Nederland leven 115.000 Hindoes, waaronder de zogenaamde Hindoestanen: Surinamers van Indiase afkomst. Deze bevolkingsgroep is in de negentiende eeuw in Suriname ontstaan doordat Hindoes in het toenmalige Brits Indië werden geronseld om naar Zuid-Amerika te worden verscheept. Zij werden dan, bijvoorbeeld in de Nederlandse kolonie Suriname, als slaven tewerkgesteld op suikerplantages. Later is een deel van deze Hindoestanen naar Nederland gekomen. De mensen met hogere opleidingen hebben zich in het algemeen goed aangepast. De meeste Hindoestanen die afkomstig zijn van het Surinaamse platteland hebben geen behoefte aan een westerse levensstijl. Zij integreren niet of nauwelijks in de Nederlandse samenleving.

Hindoefeesten

Het hindoeïsme kent veel feesten. De belangrijkste zijn het Holifeest en het Divalifeest. Tijdens het holi- of lentefeest worden het begin van het nieuwe hindoejaar en van de lente gevierd. Dit feest is gebaseerd op de mythe van koning Harnakus en zijn zoon Prahalad. Op oudejaarsavond wordt Holika, de boosaardige zuster van de koning, verbrand. Een priester steekt de brandstapel aan. Op nieuwjaarsdag zet men met de as een stip op het voorhoofd en besprenkelt elkaar met parfum en gekleurd water. In Suriname is het holifeest een nationale feestdag.

Het Divali-feest is het lichtfeest dat wordt gevierd op de 'nieuwe maansdag' in november. Deze dag staat in het teken van de overwinning van het licht op de duisternis, van het goede op het kwade, van de waarheid op de onwaarheid en van het reine op het onreine. Het is ook een reinigingsfeest. De huizen worden brandschoon gemaakt, iedereen heeft schone kleren aan, er wordt vegetarisch gegeten en geen alcohol gebruikt. Verder herdenken de Hindoestanen ieder jaar op 5 juni de aankomst van het eerste stoomschip uit Brits Indië in Suriname. De 'Lalla Rookh' bracht hun voorouders in 1873 naar Suriname. Deze immigratiedag wordt ook in Nederland gevierd. Hindoes vieren nauwelijks verjaardagen of jubilea.

Waarmee moet je als pedagogisch medewerker rekening houden?

Het hindoeïsme kent veel specifieke waarden, rituelen en religieuze voorschriften.

— *Waarden*

Enkele belangrijke hindoeïstische waarden zijn het altijd vasthouden aan de waarheid - satyagraha - en het principe van de geweldloosheid, dat wil zeggen niet vernietigen van wat leeft - ahimsa.

— *Voedingsvoorschriften*

Veel Hindoes zijn vegetariër, andere offeren dieren in tempels en eten wel vlees van met name kleine dieren zoals vis en gevogelte. De koe is voor alle Hindoes heilig en geniet absolute bescherming. Voedsel mag niet in aanraking zijn geweest met rund - of kalfsvlees en ook niet gekookt zijn in rundvleesbouillon. Het hindoeïsme kent allerlei vormen van vasten, waarbij men zich in ieder geval onthoudt van gezouten, gebakken en gekruid voedsel. Iedereen bepaalt zelf wanneer hij wil vasten en hoe lang

— *Reinheid*

Reinheid is voor Hindoes van groot belang. Zij baden vaak twee keer per dag, wat ook een religieuze betekenis heeft: een schoon lichaam bevordert een schone geest.

— *Astrologie*

Hindoes hechten veel belang aan de stand van de sterren, bij de geboorte en als verklaring voor bijvoorbeeld nervositeit, slecht slapen, veel dromen en ziekte.

— *Familietraditie en ouderlijk gezag spelen een grote rol in het leven van een Hindoe.*

— *Levensfasen*

Het leven van de hindoeman - de vrouw speelt een ondergeschikte rol - is ingedeeld in vier fasen. De eerste is het jeugd en vrijgezellenbestaan. In deze periode moet hij zoveel mogelijk leren en studeren, bijvoorbeeld in de Veda's. Daarna volgt de huwelijks staat. Dit is de fase van de kost verdienen, een gezin stichten en andere huiselijke plichten. De fase daarna is grootouder worden. De hindoe begint afscheid te nemen van alle verantwoordelijkheden en let er op dat de familie- en godsdienstige tradities goed worden overgedragen aan het nageslacht. In de laatste fase neemt de Hindoe afscheid van het aardse bestaan, overdenkt hij zijn leven, streeft hij naar onthechting en bereid zich voor op zijn volgende leven.

— *Religieuze voorschriften of Sankara*

Sankara is de algemene naam voor de riten die horen bij verschillende levensfasen en bij belangrijke momenten in het leven van een Hindoe. Priesters of Pandits begeleiden de Hindoes bij zestien sacramenten. Daarvan zijn de volgende in Nederland, met name bij de Hindoestanen, in gebruik:

- De naamgeving: ouders hebben de plicht hun kind een roepnaam en een astrologische naam te geven.
- De muran: het hoofdhaar wordt afgeschoren voor het einde van het eerste levensjaar. Dit betekent tevens de ceremoniële opname in de Hindoegemeenschap.
- De inwijding: hiermee wordt de kindertijd afgesloten, op uiterlijk twaalfjarige leeftijd; het kind wordt zich bewust dat hij Hindoe is. Tijdens deze inwijding wordt het hoofdhaar voor de tweede keer afgeschoren.

- Het huwelijk. Dit heeft een heilig karakter en wordt als niet ontbindbaar beschouwd. Meestal zoeken de ouders van een meisje met een huwbare leeftijd - zestien tot twintig jaar - een partner voor haar. Als die is gevonden en overeenstemming is bereikt over de bruidsschat - die de bruid moet inbrengen - wordt de trouwdag vastgesteld en een pandit ingeschakeld. De bruid weet dan nog van niets. Het huwelijk en het bijbehorende feest zijn rijk aan rituelen en gebruiken.
- De lijkverbranding: Hindoes laten zich meestal cremieren. De as wordt vaak op zee uitgestrooid. De rouw doet niet zo droevig aan; er is zelfs vreugde omdat Hindoes geloven dat de ziel terugkomt in een ander lichaam. De kleur van de rouw is wit.

6.4 Het boeddhisme

De boeddhistische leer

De stichter van het boeddhisme is de Indiase prins Siddharta Gautama (560-480 voor Christus). Deze werd bekend als De Boeddha of 'ontwaakte'. Hij gaf een rijk en comfortabel leven in het koninklijk paleis op om op zoek te gaan naar de waarheid. Eerst dacht hij het geluk te vinden door helemaal los te komen van het aardse, lichamelijke bestaan - ascese. Dankzij meditatie bereikte hij de verlichting. Daarna verkondigde hij dat de weg naar geluk een middenweg is tussen het genieten van het aardse leven aan de ene kant en een strenge zelfkwellling aan de andere kant. Volgens het boeddhisme is er op zich niets tegen materieel bezit en ander aards genot, maar mag een mens er nooit de slaaf van worden.

De Boeddha gaf na zijn verlichting les over de kern van de geest, die hij in diepe meditatie had herkend. Zijn lessen en meditatietechnieken zijn gedurende 2500 jaar doorgegeven tot in onze tijd. Hiermee kunnen bevrijding en verlichting worden bereikt. Je wordt bevrijd als je beseft dat lichaam, gedachten en gevoelens voortdurend in verandering zijn en daarom geen werkelijk 'ik' kunnen vormen. Wie dat tot zich door laat dringen hoeft niet langer te lijden.

Wie zich tot het boeddhisme bekeert, zoekt zijn toevlucht tot de Drie Juwelen: de Boeddha, zijn Leer - de Dharma - en de gemeenschap van boeddhisten- de Sanhga. De Boeddha zette zich af tegen het hindoeïsme en ontwikkelde een leer zonder God of goden. Het boeddhisme is meer een levenswijze dan een geloof; een leer van het goede handelen. Toch kan het boeddhisme ook een religie worden genoemd, omdat de leer uitgaat van het doorgaan van ons bewustzijn na de dood. Een andere belangrijke term uit het boeddhisme is Karma. Iedereen is verantwoordelijk voor zijn eigen leven en voor de consequenties van zijn handelingen in dit

leven en in volgende levens. Karma is het lot dat het gevolg is van al deze handelingen. Ieder mens heeft de Boedha-natuur in zich, dat wil zeggen het vermogen goed te handelen, goed karma op te bouwen en uiteindelijk te worden verlicht. De kern van het boeddhisme wordt gevormd door de vier edele waarheden, die de Boeddha ontdekte toen hij de verlichting bereikte.

- 1** De wereld is vol lijden.
Alle bestaan is moeilijk, ellendig en vol leed. Geboorte, ziekte, dood, niet bereiken wat je wil, zorgen, frustraties en teleurstellingen zijn allemaal vormen van lijden.
- 2** Lijden ontstaat door begeerte.
De oorsprong van het lijden ligt in het verlangen naar van alles en nog wat; hebzucht en het steeds maar uit zijn op de bevrediging van behoeften. De meeste mensen weten dit niet omdat ze te veel op het ik (ego) zijn gericht.
- 3** De opheffing van het lijden door niet te begeren.
Het lijden kan worden opgeheven door de gehechtheid aan allerlei aardse zaken en aan het leven zelf los te laten.
- 4** De weg naar de opheffing van het lijden is het 'achtvoudige pad', opgesplitst in wijsheid (stap 1 en 2), gedrag (stap 3-5) en concentratie (stap 6-8):
  - 1 De juiste visie of vertrouwen in de leer van de Boeddha.
  - 2 De juiste bedoeling of de intentie om het goede te willen.
  - 3 Het juiste spreken, dat wil zeggen de waarheid spreken zonder anderen te willen kwetsen, je onthouden van roddel en kwaadspreken, nutteloos gepraat vermijden en er naar streven anderen te plezieren met wat je zegt.
  - 4 Het juiste handelen ofwel handelen dat anderen zo min mogelijk schaadt en waar mogelijk hun geluk bevordert. Geen enkel leven mag worden geschaad, zelfs dat van een insect niet.
  - 5 De juiste manier van leven. Dit houdt vegetarisch leven in en het niet uitoefenen van bepaalde beroepen zoals wapenhandel, handel in alcoholische dranken en vergiften en handel in vlees.
  - 6 De juiste inspanning, dat wil zeggen het vermijden van kwade gedachten of ze overwinnen; goede gedachten laten opkomen en deze proberen te handhaven.
  - 7 De juiste oplettendheid. Dit is nauwlettende aandacht voor elke toestand van het menselijk lichaam, het bewustzijn en het menselijk gevoel; een mentale toestand die meditatie kan worden genoemd, helemaal gericht op het hier en nu.

- 8** De juiste concentratie, dat wil zeggen concentratie op een enkel object waardoor in diepe meditatie een speciale staat van bewustzijn kan worden bereikt.

Het uiteindelijke doel van het 'achtvoudige pad' is de totale verlichting en daarmee het Nirwana - dat betekent 'uitwaaien van de vlam der begeerte en het stopzetten van de stroom der wedergeboorten'. De totale verlossing van alle leed, angst, spanningen en lijden.

De leer van Boeddha wordt gesymboliseerd door een wiel dat rollend over de wereld zal gaan heersen. De acht spaken symboliseren het 'achtvoudige pad'.

Boeddhisme in Nederland

Van de 150 miljoen boeddhisten op de wereld zijn er naar schatting 43.000 in Nederland te vinden. Het gaat om ongeveer 13.000 autochtone Nederlanders en 30.000 aanhangers die afkomstig zijn uit landen als China, Vietnam en Sri Lanka.

Van de vele stromingen binnen het boeddhisme zijn het Tibetaanse boeddhisme, het Japanse zenboeddhisme en de benadering van de Vietnamese monnik Thich Nhat Hanh het populairst in Nederland. Heel bekend is de Dalai Lama, de geestelijk leider van het Tibetaanse boeddhisme. Op de specifieke kenmerken van de verschillende benaderingen wordt hier niet nader ingegaan.

Waarmee moet je als pedagogische medewerker rekening houden?

De vijf hoofdgeboden voor boeddhistische leken zijn:

- Geen levende wezens doden. Boeddhisten zijn daarom vegetariërs.
- Niet nemen wat niet gegeven wordt.
- Afzien van onwettig en onnatuurlijk seksueel genot.
- Waarheid en waarachtigheid nastreven.
- Geen verdovende middelen gebruiken. Boeddhisten gebruiken geen alcohol en drugs.

Boeddhisten leven vanuit de 'vier verblijfplaatsen':

- Liefdevolle vriendelijkheid
- Mededogen
- Meelevende vreugde
- Gelijkmoedigheid

Op basis hiervan hebben boeddhisten weinig verlangens en leven ze eenvoudig. Ze hebben eerbied voor hun leefgemeenschap.

Boeddhisten mediteren dagelijks, vaak meerdere malen per dag, om hun bewustzijn te versterken. Sommigen zullen behoefte hebben aan een plek om dit te kunnen doen, bijvoorbeeld met een kaars, een boeddhabeeld, bloemen en wierook.

Bijlage 1 Feest - en gedenkdagen per allochtone groep

Antillianen/Arubanen

Nieuwjaar	Hemelvaart (Chr.)
Dia di himno i bandera (Arubanen)	Curacaodag (Antillianen)
Goede Vrijdag (Chr.)	Statuutdag
Pasen (Chr.)	Kerstmis
Koninginnedag	Oudjaarseest
Dag van de Arbeid	

Surinamers

Algemene Feestdagen

Nieuwjaar	Kerst
Immigratiedag	Pasen (1 dag)
Dag der Vrijheden	Holi /Phagua
Onafhankelijkheidsdag	Idul Fitr

(Surinaamse) Hindoe feestdagen

Basant panchami	Naag pantjimi
Maha shivrati	Rakhsha bandhan
Holika dahan	Krishna janmastmi
Holi of Phagwa	Pitra paksh
Navratri	Divali
Ramnavmi	Gowardhan pudja
Hanuman jayanti	Gita jayanti

(Surinaamse) Islamitische feestdagen

Lailat al bara'a	Ild-ut-adha
Mi 'raadj	Muharram
Ramadan	Ashura
Id-ul-fitr	Milaad-un-nabie

(Surinaamse) Christelijke feestdagen

Goede Vrijdag	Pinksteren
Pasen	Kerstmis
Hemelvaart	Oudjaarseest

Turken

Nieuwjaar (Chr.)	Sport- en jeugddag
Regaib kandili	Kurban baurami
Mirac kandili	I muharrem
Berat kandili	Asure günü
Ramadan	Zafer bayrami
Kadir gecesi	Mevlid kandili
Seker bayrami	Cumhuriyet bayrami
Cocuk bayrami	Oudjaar (Chr.)

Marokkanen

Nieuwjaar	Aïd el kebir
Nisfu sjabaan	Muharram
Aïd alarach	Ashoura
Ramadan	Mouloud
Aïd el fitr	Aïd el istiklal
Dag van de Arbeid	

Kaapverdianen

Nieuwjaar	St. Johan
Driekoningen	Onafhankelijkheidsdag
Dag van de nationale helden	Maria ten hemelopneming
Internationale vrouwendag	Nationale feestdag
Goede Vrijdag	Allerheiligen
Pasen	Maria's onbevleete ontvangenis
Dag van de arbeid	Kerstmis
Dag van het kind	Oudjaar
St. Antonius (rk)	

Kalender

Om rekening te kunnen houden met verschillende godsdienstige feestdagen zou het goed zijn als er in elke leefgroep standaard een kalender met een overzicht van alle feestdagen zou hangen.

Zo'n kalender, waarop religieuze feestdagen met uitleg en data vermeld staan, kun je bestellen bij:

Palet steunpunt voor multiculturele ontwikkeling, Willemstraat 59, 5611 HC Eindhoven.

Telefoon (040) 235 99 99 of fax (040) 244 57 12.

Literatuur

- *'Koffie verkeert'*, intercultureel management in de praktijk, Bakas, A. en Groenewold Dost, S., Lelystad 1993: Stichting IVIO
- *'Tussen bestaan en voortbestaan'*, Bartels, H. en Gelderen, J. van, Educaboek 1994, ISBN: 90-11-00535 X
- *'Opvoeden, hoe doe jij dat nou?'*, Djohani, F. en Maas, Alphen aan den Rijn 1995: Samsom Tjeenk Willink.
- *'Andere tijden, andere koersen'*, Djohani, E. en Kruithof, M., Utrecht 1995: Algemeen Pedagogisch Studiecentrum.
- *'Opvoeden in diversiteit: de dagelijkse praktijk in kindercentra'*, Djohani, F. en Maas, J. (2000)
- *'Model van de communicatiecodes'*, Epping, A., Van Loghum Slaterus 1998
- *'Hollandse contrasten'*, over de keerzijde van sociale integratie, Gowricharn, R., Utrecht: FORUM / Leuven-Apeldoorn: GARANT 1998
- *'Intercultureel opvoeden'*, Graaff, F. de, Keulen, A. van en Projectbureau Mutant (redactie), Utrecht 1993: SWP.
- *'Socialisatie in migrantengezinnen, een basis voor opvoedingsondersteuning'*, Hoek, J. van der, Utrecht 1994: De Tijdstroom.
- *'Allemaal andersdenkenden'*, Hofstede, G., Contact 1991, ISBN: 90-254-6913-2.
- *'Opvoedingsondersteuning'*, methoden, nieuwe opvattingen en praktische toepassingen, Hol, A. (redactie), Utrecht 1992: SWP.
- *'Doe maar gewoon/ Act normal'*, Kaldenbach H., Prometheus 1998
- *'Moeders aan het woord'*, onderzoek samenspel, Kieneker, N. en Maas, J., Rotterdam 1995: Stichting De Meeuw.
- *'Mozaïek van culturen'*, praktijkboek intercultureel werken in kindercentra, Keulen, K. van en Kleerekoper, L., Utrecht 1992: NIZW.
- *'Marokkaanse kleuters en hun culturele kapitaal'*, opvoeden en leren in het gezin en op school, Pels, T, Amsterdam / Lisse 1991: Swets & Zeitlinger.
- *'Opvoeding in Chinese, Marokkaanse en Surinaams-Creoolse gezinnen'*, opvoeding in Nederland in de jaren negentig, Pels, T. (red.), Rotterdam 1991: Instituut voor Sociologisch-Economisch onderzoek
- *'Interculturele conflicten'*, Pinto, Y., ISBN: 90-313-1779-9, Bohn Stafleu Van Loghum 1994

- *'Bouwstenen voor een kleurrijke vakopleiding van allochtonen in de bouw'*, een instructieboek, Pisters, G. en Horst, J. van der, CIBB Den Bosch 1992
- *'Interculturele orthopedagogiek'*, Rink, J.E., Roggen, T en Pinto, D, Wolters Noordhoff 1985
- *'Levensbeschouwelijke stromingen'*, lesmodule in het kader van het Regionaal Opleiding Centrum (ROC), sector Welzijn, Sorber, J.J. (samensteller), Nijmegen 1999
- *'Kijk op kinderopvang, ervaringen van ouders'*, Singer, E., Utrecht 1991: Jos van Arkel.
- *'Lessen bijzondere personeelszorg etnische minderheden'*, een instructieboek, Staf Commando Opleidingen Koninklijke Landmacht (1992)
- *'Botsende waarden en normen'*, tijdschrift voor de sociale sector, Struijs, A., Nummer 10, Oktober 1995
- *'Vooroordelen vertekenen'*, Tanja, J. (redactie), Amsterdam: Anne Frank Stichting/SDU 1997
- *'De Zevenklapper'*, een handboek intake van allochtone leerlingen voor de primaire opleidingen in het leerlingwezen, Tolman, Y.J. en Berg, N.P. van den, CIBB 1992
- *'Allochtonenbeleid'*, rapporten aan de regering nr. 36, Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), 's-Gravenhage: SDU 1989
- *'Oostenwind, Chinezen in Nederland'*, Wieringa, F., Amsterdam: Historisch Museum, voorlichting en werving 1990

Ter introductie van intercultureel werken binnen de zorgsector is er ook een video

- De titel hiervan is "De geest van Felia", te bestellen via Nzf/NZI te Utrecht, fax (030) 273 94 54.
- Publicatienummer video: 999.049 8.
- Publicatienummer begeleidend boekje: 995.055.

Trainingen

- Organisatie Collegio biedt een cursus aan voor mensen met een allochtone achtergrond die pedagogisch medewerker willen worden in de Jeugdzorg. Adres: Collegio, Maliesingel 41, 3581 BK UTRECHT.
- Jan Zeuven, Bureau voor Jeugdbeleid en Samenlevingsopbouw. Trainingsmap en training intercultureel jeugdwerk Zuid-Holland. Samensteller Ihsan Temur.
Voor informatie: Waldeck Pymontkade 904, 2518 JV Den Haag, telefoon (070) 346 92 31.
- Stichting Valentijn heeft een sinoloog in dienst die een training heeft ontwikkeld over interculturele communicatie en onderwijs in intercultureel perspectief, speciaal bedoeld voor mensen die met name met Chinese jongeren werken. Voor meer informatie: Stichting Valentijn t.a.v. David Engelhard, Stakenbergweg 8, 8075 RA Elspeet, telefoon (06) 51 57 93 10 of e-mail: d.engelhard@stichtingvalentijn.nl.

Colofon

Leo Stichting Groep

Bureau Zorg

Amersfoortseweg 37

Postbus 35

7300 AA Apeldoorn

www.leostichtinggroep.nl/lsg

idee: Alfred Kip, Doesburg

auteur: Toon van Ommen, Apeldoorn

tekstbewerking: Tête-à-Tête; Jacqueline Peeters, De Meern

illustraties: Celine Schweizer

ontwerp: Manu Forti, Lochem

